

Mladika

1/99

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIZNICA

67

I 117 986 1999

99901024,1

COBISS

kultura razstave srečanja literatura intervjuji rast

ISSN 1124 - 657X

Spedizione in a.p. art. 2 comma 20/c legge 662/96 Filiale di Trieste - gennaio 1999

MLADIKA 1

IZHAJA DESETKRAT V LETU

LETO XLIII. 1999

KAZALO

Drago Štoka: Jubilej Glasbene matice in Narodni dom	1
Stanislav Istenič: Večerni zvon	2
Marija Rus: Dve smrti na tujem	3
Ivo Jevnikar: Tigrovec in padalec (III. del)	5
Saša Martelanc: Zdravljica v anglo-ameriškem Trstu	8
Bruna Pertot: Ko pride svečan	11
Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da	12
Aleksander Furlan: Za pust	13
Martin Silvester: Hrvaška pesnica Cata Dujšin - Ribar	14
Drago Štoka: Problemi in pisma tržaške duhovščine pred sto leti	17
Pavle Merkù: Slovo od Primoža Ramovša	19
Antena	20
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Ivan Rudolf; Boris Pahor)	27
Ocene: Knjige: Krožek za kulturo in umetnosti (A.R.); Zgodovina Slovencev v Italiji 1866-1998; M. Stanonik: Raztrgane korenine (Martin Jevnikar); Razstave: Trije mladi umetniki v TK; Saša Ota, fotografski opus (Magda Jevnikar)	29
Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku; Za smeh	

Priloga: RAST 125-99

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307

E-mail: urednistvo@mladika.com

Izdaja: MLADIKA z. z o. z.

Reg. po letalski pošti v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 5.000 lir. Celoletna naročnina za Italijo 40.000 lir; nakazati na poštni tekoči račun 14470348 - Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo 40.000 lir ali enakovreden znesek v drugih valutah. Druge države 45.000 lir (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 55.000 lir.

Tisk in fotostavek:

"graphart snc", Obrtna cona Dolina
Dolina 507/10 - tel. 040/8325009

pisma

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva

PADALCI

Spoštovani!

Vzorno razkrivate resnico narodno-osvobodilne borbe, mislim predvsem na delo gospoda Iva Jevnikarja o "padalcih". V zadnji številki "Mladike" ste objavili faksimile sklepa "Skupščine Zveze združenj borcev in udeležencev NOB Slovenije" o sprejemu - postumno, simbolno in pietetno v svojo organizacijo *Josipa Dolenca*, roj. 1910 na Opčinah.

Ta akt SSBNOB predstavlja uspeh in posledice Vašega iskanja resnice in je zgodovinski dogodek. Žal slovensko zgodovinopisje, politične institucije in publicistika tega doslej še niso obdelovali, osvetljevali ali komentirali. Nadaljuje se politika prikrivanja resnic, narodu se ne pove resnice. V Sloveniji je na oblasti režim licemercev in oportunistov in moralno iztirjenih politikov.

V prilogi tega pisma je moj osebni poskus razkrivanja dejstev: odprto pismo prof. dr. Tomažu Mastnaku, kjer sem povezal odkritja "Mladike" o padalcih s splošnim mentalnim stanjem v Sloveniji, kot ga je prikazal g. Mastnak v "Delu" 19. dec. 1998. Spis sem poslal "DELU", Novi reviji in Demokraciji v objavo. Prepričan pa sem, da ga *ne bodo natisnili*. Zakaj ne, to je bistveno! Ne vem, če ga boste Vi pri Mladiki?

O vzrokih splošne moralne krize v Sloveniji se ne ve dosti: kje so vzroki? Osebo se po svoje - kot človek in demokrat - bijem za načela svobodnega in krščansko-humanistično urejenega sveta, tudi v naši domovini. V tem smislu sem Vam (Mladiki) že marsikaj poslal. Pri tem iskanju sem v zadnjem le-

tu dobil iz Slovenije zanimivo branje, knjige, ki jih po knjižnicah zdaj "uničujejo"! Med njimi je brošura: "Prenova zveze komunistov", Delovna izhodišča za pripravo dokumenta o prenovi zveze komunistov, izdano v Ljubljani od "Komunista" v maju leta 1989!! Avtorji so očitno tudi Kučan in njegovi ožji sodelavci v Politbiroju... Vsebina je izredno pomembna pri opazovanju razvoja tkzv. kontinuitete v Sloveniji. Ta čas se intenzivno ukvarjam z raziskovanjem le-te knjige. Predlagam predsedniku izobražencev gospodu Pahorju in odbornikom, sprejeti na dnevni red točko "Kako so komunisti pripravljali leta 1989 prenovo partije"... To bi bil - po mojem mnenju - izredno zanimiv prispevek za premagovanje in razgrajevanje komunističnega režima.

Karl (Drago) Cepl
Waiblingen

* * *

Spoštovani!

V rubriki "iz arhivov in predalov" nadaljujete z dragocenim čtivom iz naše pretežno zatajene zgodovine. Tokrat ste objavili tudi preslikavo listine (ponavljam jo zgoraj), ki jo je - tako piše - Skupščina ZZB NOB Slovenije pošiljala svojcem pomorjenih Slovencev-zavezniških padalcev.

Spoštovani! Niti v sanjah mi ne pride na misel kakorkoli prizadeti svojce pomorjenih. Ne morem pa molčati, ko berem, kar je podpisal predsednik teh borcev, Ivan Dolničar.

Protestiram zaradi umazane manipulacije, kakršno vidim v besedah:

dalje na strani 32 ➔

SLIKE NA PLATNICI: Pisatelj Alojz Rebula podpisuje svoj zadnji roman o Trstu; Razbojniki iz Kardemomma na Gledališkem vrtljaku v Trstu; prizor iz Sneguljčice v izvedbi Lutkovnega gledališča Maribor; Mešani pevski zbor Sedej iz Števerjana in solista Marko Fink in sopranistka Pija Brodnik na božičnem koncertu ZCPZ v Trstu (foto Maver in Vidav).

UREDNIŠKI ODBOR: Jadranka Cergol, Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Nadia Roncelli, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Breda Susić, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJ: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Mitja Petaros, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Marko Tavčar, Andrej Zaghet in člani uredniškega odbora.

Jubilej Glasbene matice in Narodni dom

Drago Štoka

Glasbena matica, ki je danes skupno s SSG, NŠK in Slo-rijem skupna ustanova vsem Slovincem v Italiji, bo letos decembra praznovala visok in zgodovinsko pomemben jubilej: devetdesetletnico svojega obstoja.

Za to priložnost bo naša osrednja glasbena ustanova priredila niz prireditev in koncertov vse do glavne proslave, ki bo predvidoma decembra letos v Kulturnem domu v Trstu, če bo seveda ta do takrat s popravili, oziroma restrukturiranjem, nared.

Ob tem jubileju Glasbene matice pa mi misel gre v drug naš dom v tržaškem središču, v Narodni dom. Danes se o njem mnogo piše in govori, tudi brez vsake zveze in potrebe. Predvsem se mnogo preveč piše in govori o tem, ali je prav ali ne, da nam ga Italija, potem ko so ga italijanske barbarske horde leta 1920 požgale, vrne ali ne. Prvi je v Italiji izrazil pripravljenost vrniti Narodni dom slovenskemu življu vladni podtajnik Piero Fassino, za njim je posl. Maselli to možnost konkretiziral v svojem znanem zakonskem osnutku v korist slovenske narodne skupnosti v naši deželi.

Do tu vse v redu in prav, če ne bi medtem sami Slovenci poskrbeli za "senzacijo": za samoodpoved Narodnemu domu, češ da bi že njegova vrnitev naši skupnosti baje izredno kvarno vplivala na odnose med tukajšnjim italijanskim in slovenskim življem in bi vsa stvar lahko šla tako daleč, da bi mirno sožitje med Italijani in Slovenci šlo za vedno po gobe.

Mislim, da je ta bojazen določenih krogov slovenske narodne skupnosti ne samo odveč, ampak da je tudi skregana z vsako zdravo pametjo. Narodni dom je bil naš, požgali so nam ga, nas prisilili, da ga v nemo-gočih razmerah prodamo, kar pomeni, da so nam ga razlastili, zato je prav, da nam ga italijanska oblast tu di vrne, in to brezpogojno in za vedno! To bi bila edina učinkovita poravnava za narodnostno in ekonomsko škodo, ki smo jo na en ali drugi način utrpeli še v času predfašistične Italije (ne pozabimo, da je fašizem prišel na oblast po požigu Narodnega doma).

Vse to moje pisanje pa teži k enemu zaključku: v Narodnem domu je Glasbena matica imela vse do nje-govega požiga svoj sedež, svoje šole in koncerte. Ker je GM nastala leta 1909, je torej eno celo desetletje delo-vala v tem našem domu!

Ker je GM skupaj z našim gledališčem edina ustanova, ki je še danes pri življenju od vseh društev in orga-nizacij, ki so imele svoj sedež v Narodnem domu, bi bilo prav, da bi stavba v Galattijevi ulici bila danes vrnjena v izključno uporabo, oziroma last (morda tudi prek dveh krovnih organizacij) dvema našima osrednjima kulturnima ustanovama, to je Glasbeni matici in Slovenskemu stalnemu gledališču.

Glavna dvorana bi gotovo zadoščala koncertnim potrebam GM, pa tudi SSG za razne manj zahtevne igre, oziroma prireditve. Ostali prostori pa bi bili kljub pomislekom kakšnega arhitekta več kot dovolj primer-ni za delovanje naše glasbene šole in bi v njej našim 400 gojencem skupaj s profesorji gotovo bilo zado-ščeno za vse njihove potrebe in želje.

Naj mi bo zato dovoljen z moje strani apel vsem našim izvoljenim predstavnikom in seveda vodstvu obeh naših krovnih organizacij, da se v tem smislu angažirajo in nam omogočijo vrnitev v tisti Narodni dom, ki je bil naš in samo naš in ki ne sme ostati samo naš simbol, ampak tudi konkretna priča danes o italijanski resnični demokraciji in zavzetosti za mir in strpno sožitje med tu živečima narodoma.

Samo s popolno vrnitvijo Narodnega doma slovenskemu življu v Italiji bo na nek način, čeprav šele po skoro 80 letih, poravnana ogromna narodnostna in ekonomska škoda, ki smo jo utrpeli daljnega julija le-ta 1920.

Večerni zvon

Stanislav Istenič

Kras leta 1945, mesec, dva, mogoče celo kakšen dan več, po koncu vojne. V rahlo pobočje stisnjeni kraški vasi nastanjen bataljon je pravkar povečerjal. Le tu pa tam je bilo mogoče še slišati zapoznelo škra-bljanje žlice po porciji nekaterih počasnih jedcev. Na spodnjem koncu borjača, največjega v vasi, je stala bataljonska poljska kuhinja, okrog katere so se poleg kuharja in njegovega pomočnika drenjali tisti borci, ki so svojo porcijo večerje na hitro vrgli vase, in se tako vedno lačni, nikoli siti drenjali za dodatek. Ob vsakem obroku ponavljajoča slika prerivanja, odrivanja in prepiranja za boljše mesto pri kotlu. Dežurni jih je s kretnjami, glasnimi, ostrimi vzkliki razvrščal za slučaj, če bo kaj ostalo na dnu kotla. Del borcev je sedel ob zasilnih, iz grobih desk zbitih mizah in klopeh. Ostali pa so si poiskali svoj kotiček drugod po borjaču, sedeč na vseh mogočih stvareh, na vozu, ki je stal ob staji, na klopi pred hišo, sodu, tnalah, nekateri pa so enostavno sedeli kar na tleh, vstran od gneče.

Posamezni vojaki ali manjše skupine so se že predajali blagodejni brezdelnosti, ki po navadi ne traja prav dolgo, posebno, kadar opravlja dolžnosti dežurnega kakšen zaguljen podoficir. Bilo je to obdobje, ko vojaki še niso popolnoma dojeli, da ni več vojne, ne hajk, da ne bodo več poslani v akcije, iz katerih se ni vedelo, kako se bo kdo vrnil: cel, ranjen ali pa za vedno ostal na hitrico, plitko zagreben na kraju bojevanja. Zato je bil za njih še vedno vsak prosti trenutek tako dobrodošel ne samo za telo, temveč tudi za dušo, da je lahko zaplaval v prostranstva, kjer ni bilo prostora za grobosti realnega vsakdana.

Sonce, ki je čez dan močno žgalo in sušilo zemljo, se je počasi pogrezalo za Doberdobsko planoto in mehka svetloba je pred tem ostre barve pregrete kraške zemlje spreminjala v pastelno kopreno, skozi katero so nenadoma prodrli glasovi zvonov večernega Ave. Z vseh koncev Krasa so se zlivali v harmonijo donjenja in mehkih barv nastajajočega mraka. Podoba in občutki, ki porajajo domotožje, vzbude nekdanja doživetja, ki jih je občutilo srce in pustilo sledi, za vedno vtisnjene v spominu.

Na drugem koncu borjača, nekoliko proč od ostalih so sedeli trije vojaki, še pred tremi meseci borci raznih

partizanskih enot. Dva sta bila mlajša, tretjemu pa so že silili izpod kape sivi prameni. Pogovarjali so se o vsem mogočem, največ seveda o stvareh in doživljajih, ki so jih zaznamovali za vse življenje in kateri so, ne da bi se tega dobro zavedali, kar sami silili v pogovor. Ko so se oglasili večerni zvonovi, so jim za trenutek prisluhnili, potem pa je začel tisti starejši pripovedovati:

“Vesta fanta, dobro leto nazaj je naš bataljon dobil ukaz, da obkoli in zavzame vas, položeno med zeledno idrijsko gričevje. Vas, obdano z vrtovi in sadovnjaki. Vas s cerkvijo, župniščem in štirirazredno šolo, v kateri so takrat imeli domobranci postojanko. Postojanko, katere vpliv na vaščane in okolico je že dolgo žrl politkomisarje, komandante in terenske politične delavce. Skoraj pol dneva je trajalo pešačenje proti vasi. Ko smo jo zagledali, je stalo sonce že visoko, sijalo na nas in vas, obsijani zidovi hiš in zvonika pa so bili kakor zakleti v čudnem molku.

Da smo se postojanki lahko približali, so vse čete bataljona v primerni oddaljenosti obkolile vas in na povelje najprej z vsem razpoložljivim orožjem udarile po postajanki, da bi zmedle domobrance, jih prestrašili, ter strli njihovo moralo. Sledil je silovit naskok, ki pa so ga domobranci odbili. Bilo je še nekaj poizkusov iskanja šibkega dela obrambe, da bi strli odpor braniteljev, vendar tudi ti neuspešni. Poizkus hitrega zavzetja postojanke se je ponesrečil in vsem nam je bilo jasno, da je štab slabo ocenil moč braniteljev. Iz naše čete so sanitetci odnesli dva ranjenca v zaledje.

Zvečer, bil je ravno takšen kakor ta današnji, smo utrujeni, ušivi in lačni ležali v na hitro izkopanih zaklonih, šupah in gospodarskih poslopjih. Naš vod je imel položaje na drugem koncu šolskega vrta na rahli vzpetinici. Z Matevžem, mojim soborcem in prijateljem sva se vkopala tako, da sva razširila kotanjo izza grmiča, ki naju je zakrival pred pogledi iz postojanke. Napad je bil preložen na naslednje jutro, ko bo prispela okrepitev minometalskega voda. Oba vesta, kaj to pomeni in kako smo se počutili. Gospodarila je zlovesča tihota, ki jo je le tu pa tam prekinjal kakšen strel, celo rafal ali pa zmerjanje, pozivi na predajo, psovke in slični posamezni klici z obeh strani.

Tako je vas v času tihote izgledala kakor izumrla. Samo sem pa tja se je med borci pokazal kakšen domačin, verjetno terenci, ki so iskali štab bataljona. Drugi vaščani, predvsem ženske, starejši moški in otroci so se potaknili, kakor so vedeli in znali po notranjosti hiš, največ v kletih ali pa v hlevih. Nekateri so se zatekli v postojanko, posameznikom pa je tudi uspelo, da so se razbežali na vse strani v svoja v naprej pripravljena, le redkim znana skrivališča.

Moreči občutki to čakanje. Napetost, ki žre živce. In ta naša borba, ki ni borba proti tujcem, temveč našim ljudem. Nekateri borci so dobro poznali one v postojanki, še kak sorodnik bi se našel med njimi. Tudi polit-delegatu, ki se je vrnil iz komande, kamor so ga klicali skupaj s komisarjem po neuspehi akciji, ni uspelo pregnati nelagodnost, ki je visela v zraku, čeprav je z vso priučeno aktivistično zgovornostjo razlagal nujnost zavzetja postojanke, ki je opora tujcem, okupatorjem naše zemlje, branik kulaštva ter ljudskih izkoriščevalcev. Uničenje postojanke bo tako nov korak k svobodi, miru, pravičnosti in enakosti med ljudmi. No, pa saj sama vesta, kaj in kako so vse to razlagali politkomisarji in politdelegati pred vsako akcijo ali napadom, zato so tisti, ki so poznali one tam notri, z nelagodnimi občutki sprejemali to govorenje o kulakih in izkoriščevalcih, saj so bili oboji iz istega okolja, istega stanu, istih korenin in so jih še ne dolgo, pestile enake življenjske težave.

Napetost v ljudeh kljub temu ni popustila, vse to razlaganje je bilo že tako znano in vedeli smo za posledice, ki na nas prežijo ob zori. Nekateri so hoteli to moreče stanje zakriti s pritajeno zgovornostjo o vse mogočem, ali so s pretirano skrbjo popravljali svoj zaklon, svoje zasilno ležišče, drugi pa so spet ležali ali sedeli kakor nemi s svojimi mislimi drugje, najpogosteje pri svojih domačih: starših, ženi, otrocih, dekletu, sestrah, bratih in še Bog ve kje.

Med to, napeto, rahlo živčno in srca stiskajoče vzdušje nenadoma zadoni zvon - večerni zvon. Za trenutek je njegovo donenje, ki je plavalo nad pokrajino, odmevalo med griči in se vračalo, vneslo nekaj olajšujočega, skoraj domačega v to turobno razpoloženje, ki sta mu gospodovala predvsem skrb in strah. Ko je utihnil, se je iz postojanke zaslišal krepak moški glas, ki ni zmerjal, ni vpil, ampak je molil žalostni del rožnega venca. **"Ki je za nas krvavi pot potil!"** Jasno in glasno so skozi porajajoči se mrak prodirale do nas njegove besede in odgovori posadke. Dotikale so se nas in naših src, bile so glasniki upanja, hrepenjenja in tolažbe. Pogledal sem po tovariših. Vsi so bili zatopljeni vase, niti pritajenega šepetanja ni bilo več. Opazil sem, da so tudi oni, tako kakor jaz, zazrti vase in z bremenom jutra s komaj zaznavnim pregibom ustnic, odgovarjali

Marija Rus

Dve smrti na tujem

France Papež

+1. maja 1996 v Buenos Airesu

Jože Osana

+21. decembra 1996 v Torontu

*Kadar nekje na tujem, pod zvezdami Južnega križa,
v pljuskanju Velikih jezer, zastane slovensko srce,
duša hiti v domovino pozdravit domače in znance:
malo jih je, ostali pa je ne poznajo...*

*Spet je na tujem! Pa se požene nad zemljo domačo,
v krožnico bolečine, tam je končno pri svojih!
Skupaj bodo jokali, molili, molili, jokali:
nad domovino, kjer je spomin prešel v drevesa,
a zgodovina živi v cerkvicah belih po gričih...*

*Spodaj pa se rojaki kar naprej čudijo:
Čudežno sončno zelenje treh majskih dni!
Pravljичni prvi sneg za sveti večer!*

molivcu v postojanki: **"Sveta Marija, Mati božja, prosi za nas grešnike, zdaj in ob naši smrtni uri! Amen."**

Ne vem, koliko časa smo tako skupaj molili, dokler ni utihnil glas predmolivca. Teža noči je legla na vse nas. Pretrgala se je vez, ki nas je v molitvi povezovala kot ljudi, kot sotrpine v obupni želji preživetja v zlovesči igri mračnih sil, ki so nas potegnile v to morijo. Ostali smo sami v gluhoti časa in pokrajine, vsak za sebe neizrekljivo osamljen in nemočen. Le oblaki so, kakor da bi se hoteli izogniti pokrajini, zapisani smrti, hiteli na zahod in od časa do časa pokrivali vas, da so hiše postajale temni stvori in se nato zopet zasrebrile v soju lune. Toda tega srebra se takrat nismo veselili, saj je svetloba grozila, da nas nasprotnik odkrije in obusuje s točo svinčenk. Kajti tudi oni v postojanki so bedeli in pazili na vsak naš premik. Kadar pa se je tema zgostila, je od nekod svetlobni izstrelek za trenutek razsvetlil okolico postojanke, obsijal sosednja poslopja, zalajale so strojnice in zopet je vse utonilo v tihoto. Vendar ob vsej zahtevni budnosti, sta utrujenost in lakota občasno premagali marsikoga, da so se mu vsemu navkljub zaprle veke in je za hip zdrsnil v živčen sen, katerega je prekinil nenaden sunek sosedja, ki se je tudi sam bal, da ga premaga spanec. Tako smo čakali svitanje.

Še preden pa so se dodobra porazgubile sence noči in so prvi sončni prameni planili v nebo, so rezke deto-

nacije minometalskih min zaorale po zvoniku in strehah. Curki opeke, kamenja in zemlje okoli šole in pokopališča so brizgnili v zrak in okolico. Sledili so rafali strojnic, detonacije ročnih granat, strelj iz pušk in avtomatov. Vas je začela ovijati sivkasto rjava megla, katero so parali bliski in treski granat, siki in žvižgi svinčenk, kriki ranjencev in vpitje poveljujočih. Okolica šole se je spreminjala v pekel. Obroč pa se je ožil ped za pedjo. Ko pa je zagorelo poslopje in so ognjeni zublji načeli ostrešje, je preostanek braniteljev uvidel brezupnost, katero so večali mrtvi, umirajoči, stokajoči ranjenci ter jok in grozo tam zatečenih otrok, žensk, starcev, in se je vdal.

Tik preden se je v znak predaje pokazala umazano bela razcefrana rjuha in so se odprla vrata postojanke, je zablodeli izstrellek smrtonosno zadel mojega soborca in sotovariša Matevža. Naenkrat, med naletom, je kakor spodrezan, brez besed, brez ene kretnje, obležal sredi zelenega šolskega sadovnjaka. Kako, saj to ne more biti res. Nobenega glasu, nobene besede, nobene kretnje, le prosojno bel obraz in oči zazrte nekam v daljavo. To sem bolj videl kot dojel. Zavpil sem: "Matevž, saniteta!", toda že naslednji trenutek me je neusmiljeni metež naskoka odnesel s seboj v smeri poslopja, iz katerega je le še tu pa tam padel kakšen strel. Nobenega slovesa od njega, s katerim sva si toliko časa delila tegobe maršev, zased, napadov, hajk, neprespanosti, lakote, premočenosti, prezebanja pa tudi sonca in ob trenutkih predaha, skupaj domišljala svet brez vojne, pa četudi bi jedla samo enkrat na dan in četudi ne bi bilo take enakopravnosti, kot nam jo je v svojih govorancah prikazoval komisar čete. Kruta, brezobzirna resničnost je izbrala ravno njega, mojstra zakrivanja in varovanja pred nasprotnikovimi izstrelki in ki je vedno govoril: "Samo, da preživim to morijo!"

Tisti dan je bilo veliko mrtvih in ranjenih na obeh straneh. Branilcem in nekaterim vaščanom ni bilo prizanešeno.

Vsi v boju padli, ranjeni in kasneje pobiti so bili Slovenci, nobenega tujca, nobenega okupatorja, samo naši ljudje. In med njimi Matevž. Toda, kot vesta, vojna nima časa za objokovanje mrtvih. Potrebuje jih samo še za vzrok in opravičilo nadaljevanja morije. Vzame pa si čas za miting zmagoslavja. Miting pod največjim kozolcem - toplarjem z vojaštvom in na hitrico sklicanim ostankom vaščanov. Miting poln zanosnih besed, obljub, hrabrenja in večkrat tudi evforije, ki je oplajala temne, zakrite strasti človeka - sovraštvo. Tudi takrat so se besede zanosa in ostrine gostile nad glavami preživelih, se zgubljele med rantami kozolca naprej proti dolini. Nad vasjo je še vedno lebdela sivkasto rjava megla, ki jo je napajalo pogo-

rišče šole, kjer je kakor prikazen strmelo v nebo ožgano zidovje in zогlenelo tramovje. Tu so besede uto-nile v molk.

Ne vem, kaj vse sta vidva doživela, toda verjemita mi, nenadna izguba sotovariša je težka za onega, ki preživi. To sem začutil od takrat naprej, ko ni bilo nikogar, s katerim bi odkrito delil misli in občutke vsakodnevoja.

Brez volje sem hodil v vrsti in topo buljil v hrbet in nahrbtnik tistega pred menoj, ko smo pešachi po kolovozu preko hriba v sosednjo vas. Glava je bila polna vprašanj, na katera nisem imel odgovorov: "Kdaj bo že konec vseh teh muk - hajk, pohodov, napadov? Zakaj vse to trpljenje? Bo to res prineslo svobodo? Kakšna bo ta svoboda, kdaj bomo spet lahko hodili v miru, brez sovraštva in brez skrbi za življenje po naši zemlji?"

In še nekaj vama povem, Matevž se mi sem pa tja vrača v sanjah in mi začuda razlaga stvari, ki so se dogodile že kasneje, po teh dogodkih. Je veder in razumevajoč. Toda na moje besede, na moja vprašanja ne odgovarja, temveč se samo smehlja. Skušam mu dopovedati, da je imel prav, ko ni verjel komisarju o bodoči enakopravnosti, saj se še vedno, kljub koncu vojne delimo na naše in nenaše, o življenju brez davkov in še drugih trditvah, ki jih je ta z gromkim glasom razglašal borcem pri političnih urah in o katerih ni dopuščal dvomov.

Sedaj, komaj nekaj mesecev po končani vojni, imajo oficirji že nove obleke, mi seveda še vedno hodimo okoli v starih z vseh vetrov in armad pobranih, zaplenjenih in ponošenih oblekah. Ne jedo več skupaj z nami na kotlu, in tudi ne spimo v skupnih prostorih. Beseda tovariš pa se spreminja v priliznjeno frazo birokracije. On pa se mi samo smehlja, kot da bi hotel reči: "Še vse boš dojel!" Tako kot se pojavi, tudi izgine. Čudno pa je, da se ti obiski v sanjah, zadnje čase dogajajo že vedno bolj poredko! Ne vem, zakaj?"

Starejši je nehal govoriti, nastal je molk. Zven zvonov se je že zdavnaj porazgubil med vinogradi, sadovnjaki, njivami, grmičevjem in kraškimi hišami. Spokojen, svečan mir je lebdel nad pokrajino. Pripoved je vzbudila njihov spomin tako, kakor da bi razgrebla že skoraj dogorelo žerjavico in se ponovno pojavijo ognjeni zublji. Vsi trije so zamišljeno zrlj v zadnje rumenkasto rdeče pramene sončnih žarkov, ki so izrisavali ostre robove Doberdobske planote. Ta pa je počasi tonila v temno modrino nastajajočega mraka. Njihove misli je presekala rezek pisk piščali dežurnega. Klical je zbor enote. Vstali so in se vsak s svojo mislijo in bolečino v srcu potopili v zdolgočaseno vsakdanjost mehaničnih vojaških opravil, predvidenih še za ta ugašajoči dan.

Tigrovec in padalec (III. del) Ivo Jevnikar

V tej številki se nadaljuje objava zapisnika o zaslišanju koroškega tigrovca in padalca iz Afrike Alojza Kneza 25. oktobra 1944 pred III. sekcijo Ozne pri partizanskem IX. korpusu v Trnovskem gozdu. Njegova dosedanja pripoved je prišla do točke, ko so ga z Milošem Adamičem poslali v Slovenijo.

Obenem objavljamo dopolnilo o Knezovem tigrovskem obdobju, ki nam ga je prijazno poslala vdova po tigrovskem voditelju Albertu Rejcu gospa Tatjana Rejec.

Vsi padalci so imeli nalogo, da kontrolirajo premike vlakov iz Nemčije v Italijo in obratno in skrbijo za stalno radijsko vezo z angleškim vodstvom v Egiptu. Spustili so se 18. sept. 1943 z avijoni pri štabu cone pri Sv. Tomažu na Primorskem.⁽²⁶⁾ Knez in Miloš Adamič sta imela nalogo, da odideta na Koroško, ker so pa bile takrat na Primorskem stalne hajke, zlasti še velika nemška ofenziva, jima je pot na Koroško bila zaprta. Veze nista nikoli dobila potom radia z Angleži, od novembra 1943 pa nista niti več poizkušala veze dobiti. Ko je bila ponovno odprta možnost priti na Koroško, ju je tovariš Tomaž⁽²⁷⁾ poslal na Koroško, da bi dobila zvezo z avstrijskimi partizani. Odšla sta skupno z Milošem. Na poti pa si je Knez zlomil nogo in odšel v bolnico. Miloš pa je odšel na Koroško, kjer se še sedaj nahaja.⁽²⁸⁾ Knez je odšel iz bolnice k štabu IX. korpusa, kjer je organiziral minerski vod in tam ostal do sedaj.

V času bivanja na IX. korpusu, to je v minerskem vodu, se je Knez zelo slabo ponašal z ozirom na naše gibanje, in sicer se ni zanimal za politične cilje naše borbe, kar jasno dokazuje, da po enem letu bivanja med partizani nima pojma o naši borbi ali demokraciji naše borbe. Izjavljal je, da ni bil nikoli v službi Intelligence servicea, niti v Jugoslaviji niti v

Egiptu. Večkrat se je sestajal s člani angleške misije, čeprav je bil partizan v minerskem vodu. Sestal se je z angleškim majorjem Watsonom⁽²⁹⁾ avgusta t.l. v vasi Vrata pri Čepovanu. Isti mesec se je sestal z Watsonom v Vratih, ko je šel Watson k neki tovarišici Otiliji na Grivi.⁽³⁰⁾ Pravi, da je bil poleg tudi Hari, zvezni oficir angleške misije.⁽³¹⁾ Maja meseca se je pa sestal z njim na korpusu, ko je vprašal Watson po njem. Major Watson je prišel na korpus šele letos spomladi. Z njim je prišel tudi Dolenc. Dolenc mu je prinesel pismo od tovarišice Papatanasa Pulo iz Aleksandrije. Ne ve točnega naslova. To je bila njegova ljubica, ko je bil kot vojak v Aleksandriji. Pozneje je dobil še eno pismo od Boštjančič Jožefa, ki je doma iz Trsta in se je z njim seznanil v angleški internaciji v Palestini v Haifi. Boštjančič je bil interniran ter je najbrže dezertiral iz francoske legije. Julija je dobil ponovno pismo iz Egipta od Boštjančiča, katerega pismo ima še sedaj pri Maraževcu v Vratih.⁽³²⁾ Na priznava, da bi dobil razen teh pisem še kako drugo pismo.

Z Watsonom, pravi, da nista nikoli debatirala kakih posebnih stvari, marveč le če ima kaj veze s Kairo, in mu je rekel, da ne, ker ni bil več pri radiostanici. Pravi, da je videl Watsona okoli štirikrat do petkrat, ko je šel k Otiliji. Nekoč mu je Watson rekel, da bo šel z angleško misijo na Avstrijsko, ker pozna teren, dočim je tovariš komandant Novljan⁽³³⁾ rekel, da ima važno službo in da ne more iti. Ponovno se je sestal z Watsonom v Dolu pod Žnidarjevo hišo, takrat je bil Knez v minerskem vodu. V isti hiši se je sestal z njim kakšne štirikrat. Ker ni mogel točno povedati, katera je ta hi-

Skupinska slika, na kateri je s št. 5 označen major Nigel Watson. Med ostalimi sta še kapetana John Craig (št. 4) in H. J. Gibb (št. 6). (ARS III, 301-86.)

ša, je pripomnil, da ima domača hči pokvarjeno oko. Bil je oblečen v civil s pumparicami in rjavo bluzo. Watson ga je izpraševal za neke ljudi na Koroškem, katerih imen se ne spominja.

Predno je šel Knez na Koroško, mu je (novembra) tovariš Tomaž naročil, naj se obrne na Glavni štab za Koroško.

V Dolu mu je Watson povedal, da je Miller⁽³⁴⁾ v Bariju. Prisotni so bili vsi člani angleške misije.

Knez Alojz se je poročil letos februarja. Njegova žena Marija Mrak,⁽³⁵⁾ doma iz Vrat, je bila terenska delavka in kot taka vršila vaško stražo na koncu vasi Vrata proti Slapu v mesecu juniju. Z njo je bil na straži tudi Knez, njen mož, ki je imel nalogo iti na Pivko radi kontrole vlakov. Po izjavi Kneza so se pojavili iznenada Nemci in mu nastavili na prsi tri brzostrelke. Ženo, ki je hotela pobegniti, so ustrelili.⁽³⁶⁾ Njemu pa so ukazali dati dlani rok za vrat, nakar so ga nameravali obrniti in ustreliti, ali je ta hip izrabil in sunil z nogo pred seboj stoječega Nemca v trebuh in se je s skokom zagnal preko roba ceste in padel precej globoko pod cesto, kjer je bil na onem mestu nekaj prepada.⁽³⁷⁾ Knez se je pri tem močno potolkel in nekoliko poškodoval na hrbtenici in na glavi. Ko se je osvestil, se je zavlekel k neki hiši, nakar je bil istega dne pripeljan v okrevališče št. 1.⁽³⁸⁾ V bolnici je zelo hvalil in propagiral za Angleže ter pojasnjeval, da imajo v Palestini kolhoze, kjer živi po več sto ljudi na skupnem gospodarstvu, ter da vlada popolna sloga, enotnost in pravica. Pri nas pa se je izrazil, da je hvaležen Angležem zato, ker se je imel pri njih prav dobro. Istotako je govoril v bolnici, da je v Angliji že itak komunizem. Na vprašanje, kako se je o tem prepričal, je dejal, da je videl v Egiptu komunistično literaturo, ki je prihajala iz Anglije, pri čemer je sodil, da je v Angliji tako, kot je govoril. Trdil je, da on vse ve, kaj je demokracija, zlasti pa je imel priliko videti to v Egiptu, kjer so kolonialni narodi zelo slabo žive.

(se nadaljuje)

Družina Mrak. Druga z leve stoji Marija.

Knezova žena Marija Mrak, ki je padla 24. junija 1944 v Vratih pri Čepovanu.

Opombe

- ²⁶⁾ Po Knezovi izjavi dr. Ferencu se z Adamičem nista spustila pri Štomažu, temveč med Čepovanom in Vrat. (Ferenc, 262.)
- ²⁷⁾ Dušan Kveder - Tomaž je bil jeseni 1943 komisar Operativnega štaba za zapadno Slovenijo oz. 3. operativne cone, od januarja 1944 pa je bil načelnik Glavnega štaba Slovenije.
- ²⁸⁾ Po podatkih, ki jih je zbral Vidic, so Adamiča po novem letu 1944 poslali na Planino pod Golico, od koder je z oddajnikom poročal, kar so mu prinašali kurirji iz zahodne Koroške. Ob koncu vojne je bil pri komandi mesta v Celovcu, nato v Dravogradu, Mariboru in Ljubljani, kjer je bil v štabu II. divizije KNOJ in kjer so ga zadnjič videli 20. julija 1945. (Vidic, 144-145, 219.)
- ²⁹⁾ Major Nigel Watson, pripadnik britanske obveščevalne službe, se je spustil s padalom 10. maja 1944 pri Čepovanu skupno z Josipom Dolencem, ki je bil njegov tolmač in prevajalec (gl. Mladiko 1995, št. 8, 171-172). Po podatkih, ki jih je zbral in mi jih je prijazno posredoval časniki John Earle, ki zbira gradivo o britanskih misijah pri IX. korpusu, se je Watson rodil 7. julija 1899. Sprva je pripadal tretjemu huzarskemu regimentu, pri protiobveščevalni službi pa se je med obema vojnama ukvarjal s Sovjetsko zvezo. V partizanih je kmalu postal "persona non grata" zaradi očitka, da zbira podatke in si ustvarja kurirsko mrežo tudi mimo uradnih stikov s partizanskimi organi. Poleg tega ni imel - kar je zapisal že Dolenc - prijetnega značaja in diplomatskega čuta. Partizansko vodstvo je zahtevalo njegov odpoklic, njegovi domnevni sodelavci pa so imeli hude težave, o čemer glej Mladiko 1998, št. 8, str. 197 sl. Watson je zapustil IX. korpus 27. novembra 1944, iz Glavnega štaba Slovenije je 7. decembra odšel v Glavni štab Hrvaške, še isti mesec pa je bil v Kairu. Glej tudi gradivo v ARS III, 301-86 (Angleška vojna misija), od koder je tudi skupinska slika z Watsonom.
- ³⁰⁾ O Otiliji Bremec glej Mladiko 1998, št. 8, str. 197-200.
- ³¹⁾ Drago Hartner - Hari.
- ³²⁾ Domače ime za dom družine Mrak, iz katere je bila rajna Knezova žena Marija.
- ³³⁾ Lado Ambrožič - Novljan je bil takrat komandant IX. korpusa.
- ³⁴⁾ V več angleških dokumentih, ki jih je pregledal J. Earle, se majorjevo ime piše Millar, in ne Miller.
- ³⁵⁾ Marija je bila najstarejša izmed 11 otrok družine Mrak. Rodila se je 24. avgusta 1910. Civilno se je poročila s Knezom 26. februarja 1944 (Ferenc, 263).
- ³⁶⁾ V mliški knjigi župnije Čepovan piše, da so jo ubili Nemci 26.

junija 1944 ("occisa a Germanicis"). Njena svakinja Ema Mrak iz Vrat pa se dobro spominja, da se je tragedija zgodila 24. junija. Marija, ki je bila v sedmem mesecu nosečnosti, jo je namreč tistega dne nadomestila na straži, ker je želela 14-letna Ema k maši za praznik sv. Ivana. (Razgovor z Emo Mrak, ki mi je tudi posodila dve družinski sliki, 25. avgusta in 23. septembra 1998.) Ta datum na podlagi drugih virov potrjuje tudi Ferenc (str. 263).

³⁷⁾ Verjetno je prav ta dogodek popisan tudi v nemškem viru, na katerega me je opozoril bivši padalec Ivo Božič. Gre za delo Operationszone "Adriatisches Küstenland", Der Kampf um Triest, Istrien und Fiume 1944/45 (Leopold Stocker Verlag, Gradec 1993), ki ga je napisal Roland Kaltenegger in je prevedeno tudi v italijanščino (Roland Kaltenegger, Zona d'operazione Litorale Adriatico, La battaglia per Trieste, l'Istria e Fiume, Libreria Editrice Goriziana, Gorica 1996). Gre v znatni meri za popis operacij nemškega 137. rezervnega regimenta gorskih lovcev, ki mu je poveljeval major Carl Schulze in si o njih pisal dnevnik. Ko Kaltenegger iz njega povzema popis akcije Wendelstein med 17. in 24. aprilom 1944 na območju

Čepovana, zapiše tudi naslednje: "Malo po prej opisanem spopadu je zaščitna predhodnica 7. čete naletela na partizanski par. Kazalo je, da gre za izvidnika, ker sta tako moški kot ženska nosila brzostrelko. Verjetno nista opazila tihega bližanja predhodnice, ker sta bila na oboroženem jutranjem ljubezenskem sprehodu po gozdu. Naenkrat sta oba ujetnika planila navzdol po strmem pobočju. Takrat se je začelo divje streljanje. Žena je bila smrtno zadeta, možu pa je uspelo zbežati." (Str. 83 nemške izdaje oz. str. 88-89 italijanskega prevoda.)

Točni kraj in datum dogodka v knjigi nista navedena. Zmedo ustvarja napaka v italijanskem prevodu, kjer piše, da se je pripetil "malo pred opisanim spopadom" aprila 1944, torej nikakor ne 24. junija. Nemški izvirnik pa dopušča možnost, da gre za tragično srečanje med Nemci in Knezom ter njegovo ženo.

Avtor Kaltenegger je na mojo prošnjo po podrobnejših podatkih svetoval preverjanje v Schulzejevem vojnem dnevniku, ki ga hrani oddelek nemškega državnega arhiva Bundesarchiv-Militärarchiv v Freiburgu. (Pismo Rolanda Kalteneggerja z dne 18. jan. 1999.)

³⁸⁾ Okrevališče je bilo na Vršah.

Nekaj pojasnil k članku o tigrovcu in padalcu Lojzetu Knezu

Tatjana Rejec

Po pripovedovanju Bertija Rejca in Justa Godniča je bil Lojze Knez v tistem času, ko je prišel v stik s tigrovci, še zelo mlad, izredno drzen in gibčen fant neverjetno hitrih refleksov. Justu se je zdel še napol otrok, čeprav mu je bilo takrat že nad dvajset let. Ferdo Kravanja je prišel z njim v stik na svojih pohodih po Koroški. Godnič je povedal, da je Kravanja znal za silo nemško, ker se je učil nemščine pri nekem profesorju, ki sta mu ga preskrbela Zelen in Rejec. Knez se je le s težavo izražal v slovenščini in je prihajal iz socialistične ali komunistične družine. Zato se je že zelo mlad ukvarjal z antinacistično sabotažno dejavnostjo. Ko so nemške oblasti to odkrile, je pribežal h Kravani na Jesenice po novem letu leta 1940, in se pri njem nastanil ter ga spremljal na Koroško. Ko je nekoč šel na zvezo z avstrijskimi železničarji, je naletel na nacistično patruljo s puško naperjeno vanj: v trenutku je zgrabil za cev, Nemec je sprožil in mu prebil roko. Knez kot izvrsten športnik in bokser se je bliskovito vrgel na oba člana patrulje, ju podrl in zbežal. Ko je zatem prišel v Ljubljano, je Just videl, da je imel dlan dobesedno preluknjano. Preskrbeli so mu zdravnika dr. Bogomirja Magajno, ki je sicer delal v Polju pri Ljubljani, in ta mu je roko pozdravil.

Soorganiziral je sabotaže na železniško progo pri Judenburgu in na druge objekte. Ko so Nemci to odkrili, so jugoslovanske oblasti na njihov pritisk 9. julija 1940 razpisale tiralico za Anonom Ivančičem, Ferdom Kravanjo in Alojzom Knezom. Godnič trdi - drugače kot piše Ferenc - da so Kravanjo aretirali, ker je bil tako nepreviden in prišel na svoje stanovanje na Jesenice po svoje stvari, in aretirali so tudi Ivančiča. Godnič je prihitel iz Ljubljane na Jesenice in Kneza izpred nosa policije v zadnjem trenutku pripeljal v Ljubljano, kjer je ostal Knez le nekaj dni. Nakar ga je odpeljal v Godničevo običajno zatočišče k svoji sestri Albinu poročeni s krojačem Ber-

nardom Jazbecem, kjer je družina bivala v svoji hiši v Kandiji, predmestju Novega mesta. Tu sta se skrivala le malo časa, ker ni bilo varno, in čez kakšen teden sta šla s šotorom v Gorjance. Šotor so si tigrovci že prej nabavili za vsak primer. Kmalu zatem je prišel Tone Majnik v Novo mesto s fotografskim aparatom in Godnič ga je peljal v Gorjance, da je Kneza slikal in so tako dali zanj napraviti dokument. Just mu je ob tej priliki posodil klobuk, tako da je bil malo podoben, malo so ga pa falsificirali. Dobil je dokument, s katerim se je lažje gibal in legitimiral, če bi bilo to potrebno. Just je še po vojni imel eno kopijo te slike in mi jo je pokazal. Knez je v šotoru prebil kak mesec (ne vem več, ali sam ali skupaj z Godničem) in Jazbec mu je skrivaj vsake toliko časa nosil hrano. Medtem je Rejec v Beogradu poslal gospo Elo k Jazbecu v Novo mesto, da pripelje Kneza v Beograd. Vendar je Jazbec zatajil Kneza in ji ga ni izročil, ker je ni poznal in je prišla brez gesla. Morala se je vrniti v Beograd, ne da bi bila kaj opravila. Rejec je nato preko Majnika dal Jazbecu parolo. Gospa Ela je tako ponovno prišla s to parolo v Novo mesto, kamor jo je pripeljal njen bivši mož, ki je bil taksist. Tokrat je šel Jazbec po Kneza v Gorjance in ji ga izročil. - Bernard Jazbec in njegova žena še živita v Nabrežini in bi verjetno lahko še kaj več povedala o tem. - Godnič jih je spremljal v Beograd in ob slovesu dal Knezu pištolo, od katere se je pa le nerad ločil, ker je bila majhna in pripravna.

Godnič in Knez sta se spet videla po štirih letih poleti 1944 v partizanih. Kot šef obveščevalnega centra tolminskega odreda je imel čez teritorij, kjer je deloval IX. korpus, v katerem je bil Knez kot miner dodeljen nekemu fantu iz Gorjanskega, ki je prej delal v nabrežinskih kamnolomih. Godnič je tudi vedel, kako vratolomno se je rešil Nemcev in kako skrajno drzno je ušel partizanom, ki so ga oktobra 1944 aretirali in zasliševali.

Zdravljica v anglo-ameriškem Trstu

Saša Martelanc

Spomin na Prešernovo proslavo v elitnem hotelu ob morju

13. februarja 1949 je bila nedelja.

Nekaj pred deseto uro se je končala vsakotjedenska dijaška maša za slovenske višješolce v armenski cerkvi v ulici Giustinelli. Razigrana mlada množica se je spuščala po strmih ulicah proti nabrežju, kot vsako nedeljo. Izjemoma je bila tokrat kompaktna: ni se cepila in po vse manjših skupinah porazgubljala v razne smeri na domove v mestu, predmestjih ali celo vaseh tržaškega zaledja. Glavnina je bila namenjena proti zelo gosposki palači nasproti pomorske postaje, v hotel Excelsior, kjer je bila za dopoldansko uro 10.30 napovedana proslava ob stoletnici smrti Franceta Prešerna.

Sproščeni mladi ljudje so bili bodisi radovedni bodisi kulturno motivirani, vse pa je zanimalo, kakšna bo Prešernova proslava v poslopju, ki ni imelo ničesar skupnega s slovenskim kulturnim dogajanjem. Imelo je pečat svetovljanstva, v manjšinski podzavesti pa je bila mogoče prisotna tudi misel, da bi javna slovenščina tam utegnila koga motiti. Zato je bilo v radovednosti mladih tudi nekaj drznega pričakovanja in nemalo ponosa. V tem se niso bistveno razlikovali od odraslega občinstva, ki je že pred začetkom proslave napolnilo "nenavadno" dvorano ter nestrpno in praznično čakalo na začetek proslave, ki se je v vseh ozirih napovedovala kot izjemna.

* * *

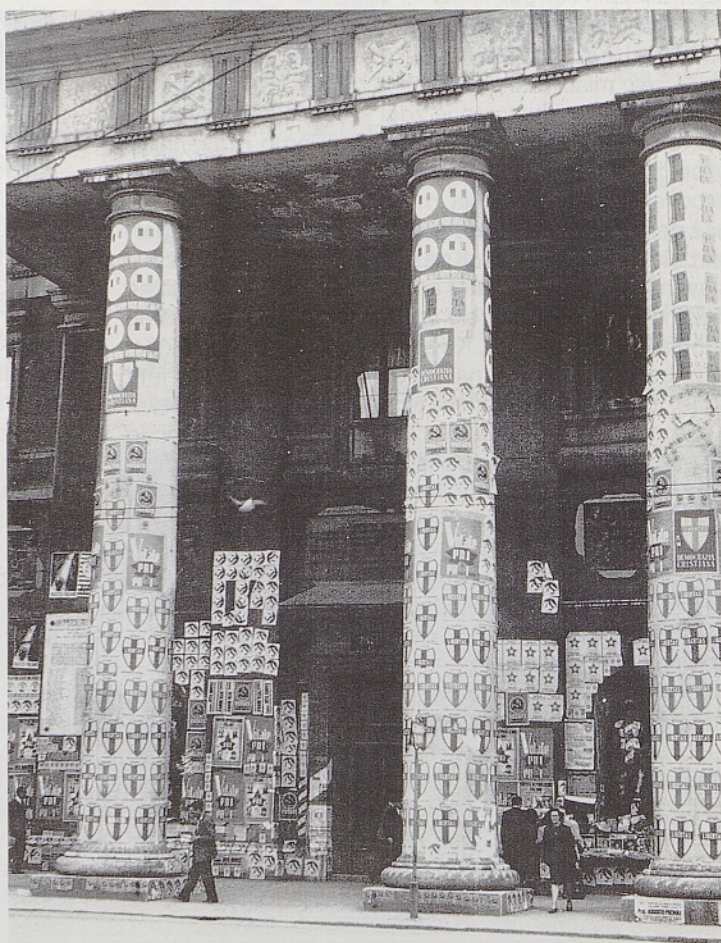
Trst je bil tedaj glavno mesto najbolj nenavadne države v Evropi. Imenovala se je Svobodno tržaško ozemlje, nastala je po pariški mirovni pogodbi 1947 - in je bila le na papirju. V pričakovanju guvernerja, ki ga potem nikoli ni bilo in ga odločajoča večina tudi ni marala, so cono A s Trstom vojaško upravljali Angleži in Amerikanci, cono B pa Jugoslovani. To je splošno znana zgodba, ki se je potem končala najprej v Londonu 1954 in zatem v Osimu 1975.

Toda v letu Prešernove stoletnice so bile odprte še razne opcije. Realistom je bilo jasno, da je cona B odpisana, za Trst pa je tekla ostra politična in emocionalna pravda, ali naj pripade Italiji ali pa naj ostane okrnjeni del neuresničljivega STO-ja. Ta dilema je dajala osnovni ton tudi prvim upravnim volitvam, ki so se v času svečanosti v Excelsiorju že napovedovale in so potem bile 12. in 19. junija. Stranke, ki so se vнемale za itali-

jansko rešitev, so zbrale 62 odstotkov glasov, ostale pa 38.

Formalno znanih slovenskih glasov je bilo 4.903. Toliko znaša seštevek, ki so ga dosegle Slovenska narodna lista in druge manjše deklarirano slovenske formacije v tržaški pokrajini. Vsi ostali so glasovali za obe med seboj srdito sprti fratelančni komunistični grupaciji, za narodnostno neopredeljene independentiste in tudi za kako italijansko stranko.

* * *

Trst 1949: predvolilna propaganda je bila dobesedno na višini.

(Foto M. Magajna)

Nekateri so jim pravili okupatorji: ameriška parada na nabrežju 6. aprila 1948.

(Arhiv MGS Press)

“Kako strašna slepota je človeka!”

S tem verzom iz uvoda h Krstu pri Savici je recitator Vlado Kralj živo potegnil za seboj publiko v dvorani hotela na tržaškem nabrežju, ko se je pisalo stoto leto od smrti pesnika iz Vrbe. O srečni, dragi vasi je zatem podal nepozabne verze prof. Jože Peterlin, ki je recitiral še nekaj drugih poezij, pred njim pa tudi inž. Simon Kregar. V dvorani je vladala tišina, kot jo poznamo le v zelo izbranih priložnostih. Prekinjali so jo aplavzi, ki jim kronisti z zelo obrabljeno frazo pravijo “burni” - ampak taki so zares bili.

Slavnostni govor je imel prof. Vinko Beličič. “Poudaril je pomen Prešerna za slovensko misel in narodno enotnost, ne samo Slovencev na Svobodnem tržaškem ozemlju temveč v vsem svetu,” kot smo potem brali v tedniku Demokracija.

Dva solospesva na Prešernovo besedilo je zapel bari-tonist prof. Marijan Kos, ljubljene-c slovenskega radijskega občinstva, blesteč v izvajanju in salonski obleki. Tedaj je imel pred seboj še 24 let življenja, ki pa se mu je proti koncu prevesilo v eksistenčno stisko z bolezenskim finalom v bedi.

Nastopila je tudi sopranistka Milena Čekutova, ki jo je marsikdo v tisti “nenavadni” dvorani takrat videl prvič. Domala vsem pa je bila znana po prijetnem glasu izza mikrofona Radia Trst II, kjer je bila napovedovalka. Šest let kasneje se je z družino izselila v Kanado, kjer je sredi ljubih spominov na Trst in domovino umrla pred dvema letoma.

Proslava se je začela z nastopom pevskega zbora akademskega kluba Jadran, ki ga je od samega začetka pa do leta 1955 vodil prof. Zorko Harej. Zbor je dal prireditvi tudi sklepni pečat, ko je zapel Zdravljico. Le kateri fantast bi si bil tedaj upal misliti ali samo sanjati, da bo to nekoč državna himna suverene Slovenije?

“Od prireditve smo se vračali navdušeni nad uspehom slovenskih demokratov, ki so na tako lep in primeren način počastili stoletnico našega največjega pesnika. Prepričani smo, da bo moralni uspeh prireditve obilo pripomogel k ponovnemu dvigu slovenske narodne skupnosti in okrepitvi prave demokratske miselnosti med tržaškimi Slovenci,” je potem poročala Demokracija. V Katoliškem glasu pa smo lahko brali: “S tem so demokrati Slovenci tudi gostom predstavili velikega glasnika

slovenske misli in besede in pomeni brez dvoma ta prireditelj za slovenstvo v Trstu pomemben poudarek."

Take in še bolj laskave besede so seveda prihajale iz kroga somišljenikov in organizatorjev. Prešernovo proslavo sta skupno priredili Slovenska prosvetna matica in Slovenska prosveta, ki se je tedaj še imenovala Prosvetni odsek Slovenske krščanske socialne zveze. Posebej za tisto priložnost so ustanovili odbor iz predstavnikov obeh organizacij. Odbor je kasneje v tisku tudi odgovarjal na napade Primorskega dnevnika. Slednji je s tedaj običajnimi žaljivkami obsodil predvsem dejstvo, da se je prireditve udeležil tudi tržaški škof Santin.

Istega dne je bilo na Tržaškem še več Prešernovih proslav. Najvidnejša med njimi je potekala v dvorani kina v Škednju. Njeni organizatorji so bili iz kroga, ki se je prepoznaval v idejah Titove Jugoslavije. Udeležba je bila tudi tam zelo visoka, prišlo je tudi do incidenta. Primorski dnevnik je poročal: "Obžalovanja vredno je bilo vedenje nekaterih Vidalijevih "zaščitnikov slovenske kulture", ki so z nesramnimi opazkami in pripombami hoteli ovirati ljudi, ki so prihajali na proslavo."

Bili smo pač že v vrtincu Kominforma.

* * *

A vrnimo se k naši temi. Organizatorji proslave v Excelsiorju so za tisto priložnost izdali tudi Krst pri Savici v posebni bibliofilsko opremljeni knjižnici. S ponosom so opozorili, da je šlo za prvo Prešernovo delo, tiskano v Trstu. Knjižico krasijo štirje lesorezi akademskega kiparja Franceta Goršeta, na naslovnici pa je fotografija kipa s pesnikovo glavo; mojster Gorše ga je bil izklesal iz nabrežinskega kamna. Umetnina, ki je bila nekaj let v župnišču na Repentabru, je zdaj že dolgo v veži liceja Prešeren v Trstu.

Prešeren iz nabrežinskega kamna: delo Franceta Goršeta na naslovnici tržaškega Krsta pri Savici.

"Ne meč, pregnala bo nas sreča kriva".

Uvodno misel v bibliofilsko izdajo Krsta je napisal prof. Jože Peterlin. Med drugim je poudaril: "Edini naš namen je, dati pesnitev v roke tržaškim Slovencem, da bi spoznali njeno lepoto in se bogatili ob njej. Zato je brez opomb in brez pojasnil. Krst pa smo izbrali predvsem zato, da ga lahko bere Slovenec na skrajnem zapadnem koncu Slovenije v svobodi in brez vsiljenega mnenja kulturnih teoretikov in politikov. Mnogi namreč žele z muko in žilavim prizadevanjem v dnevnem in revialnem tisku vsaj zastreti, če ne zatajiti glavno misel tega dela. Mi se ne bomo trudili, da bi to misel poudarili, niti da bi jo zastrli. Vzemimo s preprostim srcem v roke to drobno knjižico in jo berimo. Brez navodil bomo v njej začutili veliko Prešernovo misel slovenskega narodnega občestva. Pesnik nas vabi k bratstvu in edinosti. Hoče, da ostanemo osebno in kot narod svobodni ljudje. Kakor je on odločno odklonil Vrazovo ponudbo stapljanja jezikov in narodov v škodo slovenski narodni posebnosti, tako je s tem - jasno - odklonil tudi vsako brez-narodnost na škodo kake politične ideje, kar bi mu tudi radi nekateri podtaknili. Poleg narodne vrednote pa je pesnik povelical v tem delu tudi krščansko misel na posmrtno življenje, na združitev in srečo v večnosti. (...) Ti dve misli Krsta ni treba dokazovati, pesnik ju je preveč jasno sam izoblikoval. (...) Veliki naš genij je dobro čutil, da je Slovence v dolgih stoletjih zunanjega pritiska ohranjala narodna in krščanska misel. In to velja tudi za bodočnost."

Ko pride svečan

Enkrat januarja je Janez krstil Jezusa. Takrat so bili Kralji že daleč in so se vračali domov po drugi poti. Evangelist Matej nam pravzaprav ne pove, koliko jih je bilo. Tako vemo le, da so prišli z vzhoda in šli za zvezdo, ki je tudi odšla in prav gotovo še vedno sveti kje v vesolju, ne verjamem, da bi bila ugasnila. Pustili so nam tile Kralji nostalgijo po nerazvozlanih skrivnostih in meglena in temna jutra, kakršnih december ne pozna, to pa zato, ker se je v januarju dan premaknil kakor vedno in opevani tanki krajec dneвне svetlobe je viden samo zvečer pred mrakom, če je nebo jasno, s tisto enigmatično Venero-Večernico, znanilko sreče, ki priplava iz vesoljskih globin in se obesi tja nad morje, prav nizko, skoraj na obzorje kakor svetel memento, da smo ustvarjeni za srečo. To bo počenjala vse do julija, ko bo izginila z večernega neba. Obiskovala nas bo zjutraj, pred jutranjo zarjo in četudi bo ona in nihče drug kot ona, bo za nas Jutranjica in Danica.

Tudi Orion bo priplaval; tiho bo vodil iznad Trstenika proti Miramaru svojih prelepih sedem zvezd; vzhajal bo z zlatim pasom, brž ko se znoči in potem vsak večer za las kasneje, dokler se ne bo v poletnih mesecih pomaknil na jug in se sprehajal po nebu v drugi polovici noči.

Plejade gnezdijo nad Grižo, ker tudi one spadajo na naše zimsko nebo; drobne in stisnjene v majhno čredo, se od antike do danes še niso mogle povsem znebiti opravljalcev, ki menijo, da prinašajo dež. One so tam, pa naj nas čaka jasen ali deževen dan in niso prav nič krive, če na nas dežuje.

Blažena januarska noč, ko se nebo kaže v vsem svojem sijaju in zemlja snuje novo slano. Da ne bo rosa, ampak slana, so prišli naznanit plavčki: to so tisti drobni drobni ptički iz rodu sinic, z belimi lički in plavo kapico vrh glave. Tudi brglez s kobaltnim hrbtom in mareličnim trebuhom se je spustil s planote k morju, tik preden se je zvečerilo in z navzdol obrnjeno glavo vrta in kljuva v stare trte, galebi so se umaknili na kopno, četudi je morje mehko sinje in gladko gladko in škorci so dobresedno zakrili nebo ob sončnem zatonu in se nazadnje poskrili v borovce in črnike za prenočitev. Vsa ta pisana družčina se je močno približala hišam, ki so ostale trdno zadelane v svoji preskrbljenosti in toploti, ponekod pa je radodarna roka le nasula vsakdanjega zrnja, priboljškov in drobtin v krmilnice in prazne cvetlične lončke: nepopisen užitek je gledati lačno ptico, ki je nepričakovano našla slastno večerjo.

Bruna Pertot

Calendula officinalis - **OGNJIČ**

Takile obiski pomenijo mraz in led. V tem so ptice neprekosljive; vreme je svojeglavo in muhasto in se včasih prav nespoštljivo ponorčuje iz sinoptikov in njihovih znanstvenih in tehnično brezhibnih naprav. Morda ne bomo vedeli nikoli, kaj? kdo? pove neznatni rdeči taščici, da bo čez štiriindvajset ur prihrumela burja s hitrostjo sto in več na uro in ona se bo pravočasno umaknila na varno, ne bo je nikjer več, kot bi se vdrla v zemljo, dokler se ne bo pošast unesla in umirila?

Tudi se še ni zgodilo, da bi vreme postavilo na laž ščinkavca, ko zareže zrak s tistim svojim: "tri tri tri, dež al' sneg čez dva tri dni," kar pomeni: vlaga, padavine, kakšne bodo, pa bo odvisno od temperature.

Toda v prosincu so ptice napovedale: mraz in led in slana, ivje in zmrzal. In to je dobro, to je prav; saj smo v prosincu in če je "prosinec mili, Bog se nas usmili" in "če prosinca ni snega, nam ga pa mali traven da."

Pregovori klijejo in zrastejo iz prsti vsakdanjega življenja in izkušnje mnogih rodov. Spominjam se, kako so se tete spominjale, da so jim stari starši (!) pripovedovali, kako so nekega januarja skoraj cel mesec

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da so v vodstvu TV Slovenije ugotovili, da ima ljubljanski nadškof dr. Franc Rode na svojih televizijskih nastopih večjo poslušnost kakor predsednik države Milan Kučan...
- da znanstveniki menijo, da je računalnik-komputer najinteligentnejši dosežek človeštva...
- da so preučevalci Svetega pisma dognali, da je v Stari zavezi čez 300 prerokovanj, ki napovedujejo rojstvo, življenje in smrt Jezusa Kristusa...
- da je obiskovalec razstave o totalitarizmu na Slovenskem, ki je bila v Cekinovem gradu v Ljubljani, lahko prebral tudi dva dokumenta o dveh znanih primorskih Slovencih, junaško možati zapis odvetnika dr. Josipa Ferfolje o izsiljevanju oznovca leta 1945 ter zapis Mitje Ribičiča o izsiljevanju dr. Besednjaka...
- da je, kakor izhaja iz dokumenta na omenjeni razstavi, znani kulturnik in diplomat dr. Izidor Cankar želel priti leta 1953 v Trst, da bi tam delal, a mu je notranji minister Krajgher to preprečil...
- da iz nekega drugega dokumenta izhaja, da je leta 1945 komunistični režim med knjige, ki so morale biti izločene iz knjižnic, uvrstil tudi vsa dela znanega katoliškega levo usmerjenega sociologa dr. Gosarja...
- da se je 7. novembra 1997 začel pri Sv. Duhu nad Škofjo Loko pouk na Socialni akademiji Slovenskih katoliških izobražencev in da so med študenti poročeni in neporočeni, iz najrazličnejših poklicev...
- da po izsledkih neke evropske ankete 80 odstotkov vprašanih pojmuje zakonsko zvestobo za brezpogojno vrednoto...
- da je bil sv. Jožef pred več kot tri sto leti (1673) razglašen za posebnega zavetnika "slovenskih dežel"...
- da je predstojništvo Slovenske province Družbe Jezusove iz še nepojasnjenih razlogov 1.1.1999 ukinilo revijo *Communio-Kristjanova obzorja*, čeprav je bila kvalitetno urejevana in je imela 1500 naročnikov, v idejnem pogledu pa je celo prehitela Rim v svoji rezerviranosti do del indijskega jezuita De Mella...
- da je znani dnevnik slovenske kontinuitete LJUBLJANSKI DNEVNIK začel sprejemati osmrtnice, zaznamovane s krščanskim križem...
- da je med letoma 1953 in 1955 komunistični režim v Sloveniji prekrstil okrog 500 imen krajev, označenih s krščanskim nazivom oziroma svetniškim imenom...

delali na njivi v kratkih rokavih in se potili ter da so hruške cvetele in je potem aprila (malega travna) zmrzovalo.

Toda prosinec je enkrat tak in drugač, ni nikdar ponavljajoča se slika samega sebe, ima tisoč obrazov, danes se pokaže v belem hermelinu, in brezmejni tišini, čez teden dni leži čez poloblo kot siva kozmična mačka, in prede: "Nekam pretoplo za januar, kaj? Da ne bi bila vsega tega kriva tista luknja v ozonu in topla greda...? Hm!" Ne ne. Temu je bilo vedno tako, od rojstva zemlje sem, ko se nam še niti sanjalo ni, da jo bomo na tak način pokidali.

Vreme se ne zmeni prav zelo za to, kar človek spušča v zrak. Nekoliko že, a to samo mimogrede. Njegovo dokaj skrivnostno obnašanje urejajo in narekujejo sile, ki jih še zelo malo poznamo. Ima nas v pastih in pestih: lahko nam podari nepozabne dneve in kraljevski pridelek ali pa do golega oklesti dozorele njive in vinograde, ustavi letala in vlake, uklešči hitre ceste, briše naselja s površja zemlje. Potem se nekega dne spet nasmehe skozi sončne žarke, kot bi hotelo reči: "No no, saj je že vse mimo, kaj ne bi pozabili na kar je bilo, kaj se ni kljub vsemu vredno peljati skozi veselje?"

In človek preboli kľofuto in solze in potuje dalje, ne le s čredo planetov okoli sonca, temveč s soncem vred po Galaksiji, v katero je ob rojstvu padel (pa ne prav slučajno) in Galaksija potuje z drugimi galaksijami po vesolju in vse je eno samo veliko kroženje in potovanje, na katerem se skozi nas pretakajo znani in neznani žarki, drobc, neutrini in cela kopica nečesa, o čemer prav nič ne vemo in trka nas luna in sonce ima svoje nepopisne izbruhe ustvarjalne moči, veselja in jeze, morda razočaranja nad tem, kar počnemo.

Vse to se dogaja nad nami, pod nami in okoli nas. Še dobro, da ne občutimo vsega tega vrtenja, da vsega ne vidimo, vsega ne slišimo, še bolj prav, da vsega ne vemo. Kdo bi vzdržal? Ko pa prenesemo tako zelo malo.

"Vidiš, vidiš, uničili smo letne čase, jih pohodili, jih postavili na glavo," se je grenila gospa in šla s kazalcem po vrhovih rastline. "Kdo je že videl cveteti rožmarin o božiču in v januarju, v ledu in slani?"

Lepo je bilo gledati pokončne veje v temnomodrem cvetju na pobeljeni zemlji. In kot da ni dovolj, se je na god svete Neže in Antona Saleškega razcvetel še ognjič in razprl številne ognjeno oranžne cvete. "To ni nič drugega kot onesnaženje," je pribila. Ko je bila ona mlada, januarja ni nič rastlo, nič cvetelo, še trave ni bilo. Edine rože so bile tiste, ki jih je risal mraz v ledena okna in v spalnicah je zmrzovalo.

Videla sem tiste rože in morale so biti zares nekaj posebnega, če se jih še danes spominjamo. Ni jih več, ker so zime bolj mile in domovi ogrevani. Toda žena je prepričana, da je tudi to od vse tiste nesnage v zraku. Nisem si upala spodbijati njenega prepričanja, ker bi jo

ujezila, vendar sem pomislila, da vsako leto ledu navkljub cveti kakšna vijolica in, skrita v suhem listju marsikatera rastlina že poganja in nastavlja popek in cvet.

Pa kaj niso zavetne kraške doline polne repe, korenja in radiča, ki prezimuje pod slano in ledom? Pa je na planoti zima, prav zima, tista ki jemlje dih, vse se mora poskriti pred njo. Morje jo rine nekoliko nazaj "vade retro" in ona tukaj nima vselej prave moči, zlasti ko se približa svečnica; in prav za svečnico je prišla črnoglavka, galebi so se umaknili na široko morje in kos je bolj v zasebni obliki, prav potihlo zažvižgal nekaj not. Je učil lanskega mladiča, ki je dozorel v ženina ali je vadal samega sebe? Eno je gotovo: led je moral zaenkrat popustiti in vse je prisluhnilo v velikem pričakovanju.

Mimozam in mandljevce se že mudi, narcizovke in trobentice hitijo navzgor, saj je vsem že znano, da "Valentin je prvi spomladin in ima ključ do korenin".

Se bo že oglasila pesem? Se bo, se bo. Prišla bo sprva skorajda neslišno v vijugah dima, ko bodo na njivah goreli ognji in upepelili spomin na kar je bilo lani, spomin na pusta in na zimo, potem bo pesem vse glasnejša, splavala bo do neba in vsi jo bodo prepoznali: to bo vrtnarjeva pomladna pesem. Zganila se bodo semena, tudi tista, ki so daleč od zemlje in jim ne bo nikoli dano vzkliti, tudi skozi nje bo šla želja po uresničevanju in življenju. Zbudile se bodo begonije in lilije na policah v semenarni in pognale brst: "Kje je zemlja za nas? Mi hočemo rasti in cveteti!"

Prišla bodo tudi nova semena, taka, ki jim je človek vcepil nove gene in z njimi nove lastnosti. Prišle bodo hruške, ki bodo v znanstvenih laboratorijih vzcvetele in dozorele v času štirinajstih dni. A brez skrbi. Dokler bo na zemlji odmevala vrtnarjeva pesem, ne bodo izumrla pristna in naravna semena rastlin, ki jih oprahujejo in križajo čmrlji, čebele, metulji in vetrovi. Če je svečan kakor je treba, bodo prav kmalu prileteli in pribrenčali drug za drugim, mešali cvetni prah in skrbna roka bo obirala in bdela nad zlatim semenom prastarih sort.

Mračna jutra so se umaknila, prihajale bodo vedno nove ptice in se ustavljale za oddih na dolgem potovanju na sever, prve bodo menda divje gosi, ki bodo prenočevale v bližini portičev kot vedno. Pričakovati jih je prav kmalu, saj je na svečnico, ko je Mati Božja darovala Jezusa v templju, bilo bolj sončno in milo in, "če je na svečnico in Blažovo lepo, veliko v jeseni vina bo," tako danes kot vedno.

Samo razlagalcem sibilinskih prerokov Malahija in Nostradamusa ne smemo prisluhniti: živijo namreč v prepričanju, da bo še pred koncem leta vse te lepe zemeljske zgodbe konec in ne bo ne vina in ničesar drugega.

Vrtnar pa misli in čuti drugače. Čujete njegovo pesem?

Aleksander Furlan

Za pust

*Jejšes muöj Bug, kašno pokuro jemem doma,
nečko njure za usë k'r nardim.*

*Če je župa preslana, če mineštro presmodim,
neč mo ni prou, uan samo godrnja.*

Ne znam kaku je z vame.

*Uöd k'dr je u penzijone me je pod nogame,
jez s'm ga sita do glave,
leta jen leta zmjeren ano me prave.*

Znaste kej prave? De u Trste huödejo

[pupe za njem,

de so lepe jen lepu dešijo;

samo kadu jeh bo luavo, taku stršno hetijo.

Mo grje vre na uötruče, kej mo čjem.

S'me zdi, de še s'mo dopadejo krila.

Ano b'm rekla, b'm gvišno uganila:

tude zanj leta pasajo, se ne spune več zakej.

Cejt je de be kuančo, nej se djeme u krej.

Zvečjer ga ni nekule doma,

ga čak'm, sama do punoči,

nazadnje grjem sp't, s'me zapjerejo uöči.

Sestanke jen seje? Kuöd huöde, du zna?

Nej grje kam'r čje, sej ga pestim;

de bo u hiše buažje mjer rajše mučim.

Ma useleh, lepu se uödprave k'dr grje z dume,

puale mo srajco pouöhem, če deši po profume.

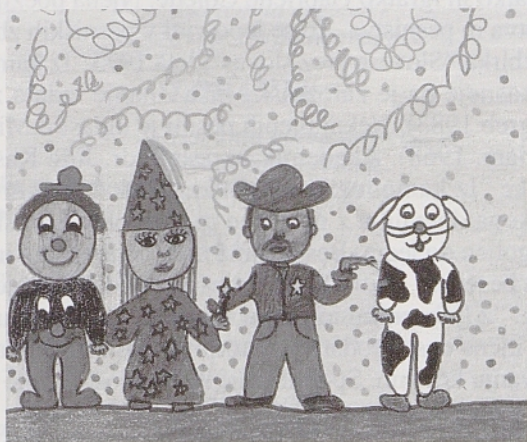
Tude jez jemem še vojo za živet, nisem še za

[vrč pruač,

na šuöbe b'm dela an duöber rošeto,

se kupla ano krilce, ano lepo boršeto

jen stavem, še usaka sekjera je nejdla suöj ruač!

Ilustracija v Galebu, Mija Kalc - Trebče.

Pesnica Cata Dujšin - Ribar

Lani so se Hrvatje spominjali 100-letnice rojstva svoje pomembne slikarke, igralk in pesnice Cate Dujšin - Ribar. Rodila se je 17. oktobra 1897 v Trogiru v stari ugledni družini kot Kata Gattin. Zaradi očetove službe se je številna družina (rodilo se je osem otrok) preselila v Kotor, kjer je Kata preživela otroška in zgodnja dekliška leta. Tu je končala osnovno šolo in tri leta trgovske šole.

Leta 1915 se je družina preselila v Split. Cata je nadaljevala s šolanjem na obrtni šoli. Njen mentor je bil profesor risanja slikar Emanuel Vido-
vić, po rodu iz Trogira. Pod njegovim vplivom je sklenila postati slikarka. Leta 1918 se je vpisala na zagrebško Akademijo umetnosti. Po štirih letih se je izpopolnjevala v ateljeju slikarja Vladimira Becića.

V Londonu in Parizu je preučevala in kopirala stare mojstre. Slikala je na svili in se posvetila restavraciji. Po vrnitvi v domovino je postala stalna restavratorka slik v Galeriji umetnosti v Splitu. Od svoje prve razstave slik l. 1927 v Zagrebu do zadnje sredi leta 1992 (prav tako v Zagrebu) je neutrudljivo slikala in razstavljala v raznih mestih domovine in v mnogih svetovnih kulturnih središčih: v Londonu, Washingtonu, Benetkah - pa tudi v Ljubljani. Slikala je večinoma v olju dalmatinske pejsaže, jadranske motive, portrete in tihožitja. S Klubom likovnih umetnic se je udeleževala tudi skupinskih razstav. Do retrospektivne razstave l. 1977 je razstavljala kar tridesetkrat. O njenem ustvarjanju govore študije in zapisi v raznih katalogih. Znana je študija Josipa Depola "Cata Dujšin - Ribar", ki jo je izdala Narodna in univerzitetna biblioteka v Zagrebu l. 1988.

Kritika se je ustavljala pri njenem feminiziranem slikarstvu kot slikarstvu, pri katerem gre za lep prenos lepe narave. Umetnostna kritičarka Magda Weltruski je zapisala, da "se da v njenem slikarstvu meriti samo odnos dveh sil na svetu: človeka in njegovega večnega izvira - narave. V tej neposredni konfrontaciji leži pravi smisel njenega slikarstva."

Cata je strastno pisala tudi pesmi. Na domu Cate in slovitega dramskega igralca in prevajalca Dubravka Dujšina, s katerim se je poročila, so se zbirali mnogi mladi literati. Prijateljevala je zlasti s Krležo, Šimićem in Krklecem. Miroslav Krleža jo je primerjal s francosko pesnico, pevko, plesalko in igralko Gabrielle Colette. Njena poezija je izvirno sožitje slikarstva in pesništva. To se lepo vidi v pesniških zbirkah. Leta 1971 je izšla zbirka "Slovesa brez sloves", leta 1975 "Iz kamnitega odmeva", osem let kasneje pa je založniška hiša Znanje izdala zbirko "Catina lirika" (Zagreb 1983). Nekaj njenih pesmi je uglasbil Milivoj Koerbler (In memoriam, 1968). Akademik in pesnik dr. Jure Kaštelan je v predgovoru zbirke "Iz kamnitega odmeva" zapisal: "Ti stih delujejo kot strani ladijskega dnevnika z nevihtne plovbe ob ostrih skalah življenja... Izraz je ogoljen do jedra. Beseda ima moč podobe, kot ima tudi barva sugestivnost besede." Kritik Saša Vereš je poudaril, da je Catina poezija pogovor... "z ljubeznimi in sencami, otroštvu in lepotami." Sicer pa marsikatera njena pesem odstira zastor minulosti in izraža njeno željo po razpoznavanju korenin. Spominjanje na mladost je tako eden pomembnih navdihov za njeno poezijo.

Zadnja leta je preživela v Zagrebu, kjer je 8. septembra 1994 sklenila svojo življenjsko pot. Prevedene pesmi so iz zbirke "Catina lirika".

Martin Silvester

OKRUTNI ČAS

*Izgrizene železne
ograje starega balkona -
tu so odhajali dnevi
mojega otroštva.*

*In stopnice, od mojih nog
izlizane,
varujejo otroštvo
mojega stopala.*

*Ruši se balkon,
razjeda sanje.*

ZAŠČITENI SPOMINI

*Odhajam v globeli
in kanjone
svoje preteklosti
in zalive
zelenih voda,
kjer so spomini zaščiteni
z mahovjem pozab.
Odstranim plasti,
da pridem do srca.*

DREVO SANJ

*Lebdim
na belem žrebcu,
na črnem jezdiš ti.
Rdeč šal
v vetru plapola.*

*Jezdi pred menoj
na črnem konju -
po mesečevem žarku,
po vrhovih planin,
po gladini morja.
Ne boš me daleč odpeljal,
le do drevesa sanj,
polnega vonja
in zaspalih ptic.*

NAJINA DUŠA

*Vse okoli naju
dobiva
najino dušo.
Smeh, vzdih
in pozabljene solze.*

IŠČEM

*Iščem
mir samote,
šum tišine.
Tu te bom gotovo našla,
o nevidljiva sreča!*

PLAVAJVA

Ne bojva se mraka
ne globin.
Lesketa se gladina morja.
Plavajva k soncu,
pod sabo
zapustiva mrak.

SREČALA SVA SE

Srečala sva se:
dva lačna volkova,
po brezuspešnem tavanju
se pogledala
in nemo planila
k bogatemu plenu
ljubezni.
Najina ljubezen
se koplje v soncu,
na skali počiva.

MRTVE PTICE

Lastovke moje mladosti so umrle
v mojih prsih
neke tihe noči.
Zakaj niso odletele?
Boleče je breme mrtvih ptic.

SMEJVA SE

Tvoj prvi smeh
se je dvignil v višave,
drugi išče odmev.

Tvoj smeh mi je
najdražja pesem,
lek za moje rane.

Razsipaj tone
tega smeha,
v njem je odmev
vseh davnih nasmehov.

Smejva se skupaj,
da nadomestiva
vse smehe,
kadar se nisva smejala.

VKLESANA LJUBEZEN

Najina ljubezen, izgubljena
v pesku časa,
je vklesana v morske skale,
ki so v globine potonile.

NIHČE NE VE

Lase krasim s tvojim smehljajem.
Vprašujejo me,
kakšen cvet je to.
Nihče ne ve, da je smehljaj,
ki od ljubezni se blešči.

S tvojimi rokami sem ogrnjena.
Mislijo,
kakšno obleko nosim.
Pa ne vidijo, da so to tvoje roke.
O, kako dragocen vonj imam!
Mislijo,
da je pomarančin cvet,
vendar dišim po cvetu
tvojega diha.

ZLATI ŽAREK

Sonce, o zlati žarek,
poln mavrice,
roke mi ogrej,
ker skozme se težko
pretaka kri.
Željne so mi dela,
ljubezni
in molitve.
O sonce zlato,
nisi več tako toplo,
sem mar kriva jaz
ali morda ti?

IZ KAMNITEGA ODMEVA

Iz kamnitega odmeva
slišim tvoj klic.

Na vsaki skali
berem tvoje sporočilo.
Skozi suho puščavo
k meni hitiš.

Vsaka razpoka
je tvojega čakanja znak.

VIHAR

Ne vlij vse ljubezni
v svoje roke,
opekle bi me,
ne v svoje ustnice,
ožgale bi me,
ne v svoje oči,
vnele bi me.
Tvoja blaga nežnost
je orkanski vihar.

ISTA LJUBEZEN

Ljubezen nima ne začetka ne konca,
ona se le v drugo obleko
odeva,
z dragulji drugimi krasi,
spreminja barvo oči,
vendar je vedno ista.

ČERI SPOMINOV

Razpela sem hrepenenja
na ostre čeri spominov.
Delam si rane,
ko stopam preko njih.

PISMO DUBRAVKU

V tiho predvečerje
stopim pri oknu
in kličem tvojo podobo,
nežno ljubkovanje,
vroč poljub,
tvojo vročo kri.

Dragi, lasje mi
diše kot neznane rože,
ustnice so mi rdeče
kot korale
iz sončnih globin morja,
telo mi je kot seno
pred kratkim pokošeno.

Vsa sem samo čakanje.

STEKELCE

Smrt je stopila z nogo
na ogledalo
tvojega življenja.
Razsulo se ti je življenje.
Stekelce se še naprej
blešči kot dragulj.

MRTVE OČI

Na srebrnem pladnju
dva temna cvetova -
dvoje tvojih mrtvih oči.

Cvet in kamen,
tvoje oči
in moja roka.

Moje ustnice razžarjene,
sklenjena, drhteča
rožna lističa.

Moje ustnice so na tvojih očeh -
ljubkovanje žameta
mojih ustnic, tvojih zenic.

Na srebrnem pladnju
mi poklanjaš
dva temna cvetova -
dvoje svojih mrtvih oči.

LOBANJA

Lobanja polna ilovice...
Dva temna cvetova
iz oči sta pognala.

BESEDE

Brusim besede:
ena je lahka kot pero,
druga z ostrimi robovi,
tretja se nežno
po dlani kotrlja.
So tudi temne
kot arabske noči,
v nekaterih pa se spekter mavrice
[blešči.

KO KLIJE SEME

Svetovi se budijo,
zvezde migljajo,
padajo kometi,
klic se sliši do neba.
Ni sna.

Vse išče svoj lik,
svojo obliko,
svojo težino.

Noči so razpete
z angeli
in demoni.
Iz takih se noči
poraja stih:
beseda težka in ostra,
prepolna krvi.
V teh nočeh
klije seme.

PESNIKU

Svoje ladje si poslal
daleč po vodi navzgor,
z blagom obložene.
Spuščenih jader
se vračajo,
oropane in žalostne
v domače pristanišče,
k tebi.

MESEČINA

Mesec je ustavil
čas in vodo.
Škržat
blodi v mesečini
in s pesmijo
vrta prostore.
Po starem apnencu
se je razlil mesec,
in pesem ječi.

NA SKALI CVET

Vrh skale
sinjino trga.
Srši posušeni
trnov cvet.

Žile do srca skale,
hrani se in ruši.

Nismo cvetovi, ki venejo,
z nevihto smo bičani,
s soncem ožgani.

Cvetemo
nad dolinami.

Ostri smo.
Vsem na pogled,
nikomur na doseg.

OLJKA

Veje v krču zvija
od strasti ali od bolečin,
od moči ali od starosti.

Skopa zemlja
je njena moč.

A ko zaveje veter,
s srebrom jo posuje.

ŽILE V TLA VKOPANE

Žile v tla vkopane,
iz katerih smo zrasli.

Bolj rdečo in toplejšo kri
je v nas ustvarilo
to močno sonce.

Razpokana zemlja,
obledel kamen,
pod vročimi prsti.

Naše opoldansko sonce
kamen s poljubi drobi
in sežiga zemljo
z vročimi ustnicami.

Grenka trava je vzniknila
ob tej kamniti poti.

MOČNI SMO

Če nam korenine
sežejo globoko,
nam morejo predniki predati
izsesani sok
zemljinih tal;
tedaj gredo vsi zvoki in kriki zemlje
skozi nas.

Razpeti trepetamo
med nebom in zemljo
kot trepetlikin list na vetrčku.

Močni smo,
če so korenine nam globoko.

BREZNO

Roka išče skozi mrak,
skozi brezno časa,
preko klancev in globin,
da doseže
lastno bitje.

STARO POHIŠTVO

Naše stare hiše
po morju
in algah dišijo,
pohištvu za vekomaj
dajo svoj vonj.

Prislonimo uho
k omari,

pa bomo slišali šum morja,
kot na ušesu školjke.
Svetlobo in sonce dobivajo,
grenkobo oljke,
zelenilo cipres,
po smilju in grenkih travah
naše staro pohištvo
diši.

MIMO GREDO STARE NONE

Mimo gredo stare none
s črnimi rutami,
zavezanimi pod brado,
kot z zavrženimi zavitki,
z drobnimi koraki
v cerkev gredo,
klečijo,
prižigajo sveče.

V vsaki od njih
osušeno srce,
ki le kakšno solzo
iztisne.

Nonice stare
počasi vlečejo
težke noge,
gredo po ulici,
korak jim ne zveni,
niti se ne sliši,
to je samo
stopicanje na mestu.

VPRAŠANJE IZ KAMNA

V razgrizeni skali
skopo zelenilo -
čudo življenja,
drama majhne žoge,
vržene v veselje,
na videz
v nesmiselnem gibanju.

Iz kamna
iztrgati vprašanje:
Kam?
Doklej?
Zakaj?

SKALA

Razjedene skale
od morja in časa:
zemlje goli skelet.

ZVONIK

Visok bel zvonik,
okamneli stok,
prst, ki opominja.

Prev. Martin Silvester

Problemi in pisma slovenske tržaške duhovščine pred sto leti

Drago Štoka

V arhivu openske župnije Sv. Jerneja odkrivam že nekaj let dokumente, oziroma pisanja, ki gredo po zgodovinski vrednosti gotovo preko meja župnije, za katero danes skrbi dr. Zvone Štrubelj, župnik in dekan na Opčinah.

Mislím, da so dokumenti, ki jih imam v rokah, vredni objave v naši edini slovenski zamejski reviji, in to iz več razlogov:

1. Vsa ta pisma, oziroma spomenice, so napisane v slovenščini in so bile naslovljene na župnike v Bazovici, Katinari, S. Ivanu, Servuli, Barkoli, Rojanu, Sv. Križu, Guardielli, Proseku in Kontovelju.⁽¹⁾ Kar pomeni, da so bili v vseh teh župnijah dušni pastirji Slovenci, ali da so vsaj zelo dobro obvladali slovenski jezik, kar spet pomeni, da so bile vse te župnije v glavnem, če ne celo izključno, slovenske.

2. Ti dokumenti pričajo o dejstvu, ki je še danes žgoče: okoliški kraji, župnije in občine, so bili tako včeraj, kot so še danes, zapostavljeni, tako ekonomsko kot socialno, pred tržaškim mestnim središčem, in to gotovo tudi zaradi jezikovnih in narodnostnih pregrad, ki jih je mesto Trst s svojim italijanskim in nacionalističnim prijemom znalo vzpostaviti in držati tudi že v času avstroogrske monarhije pri nas.

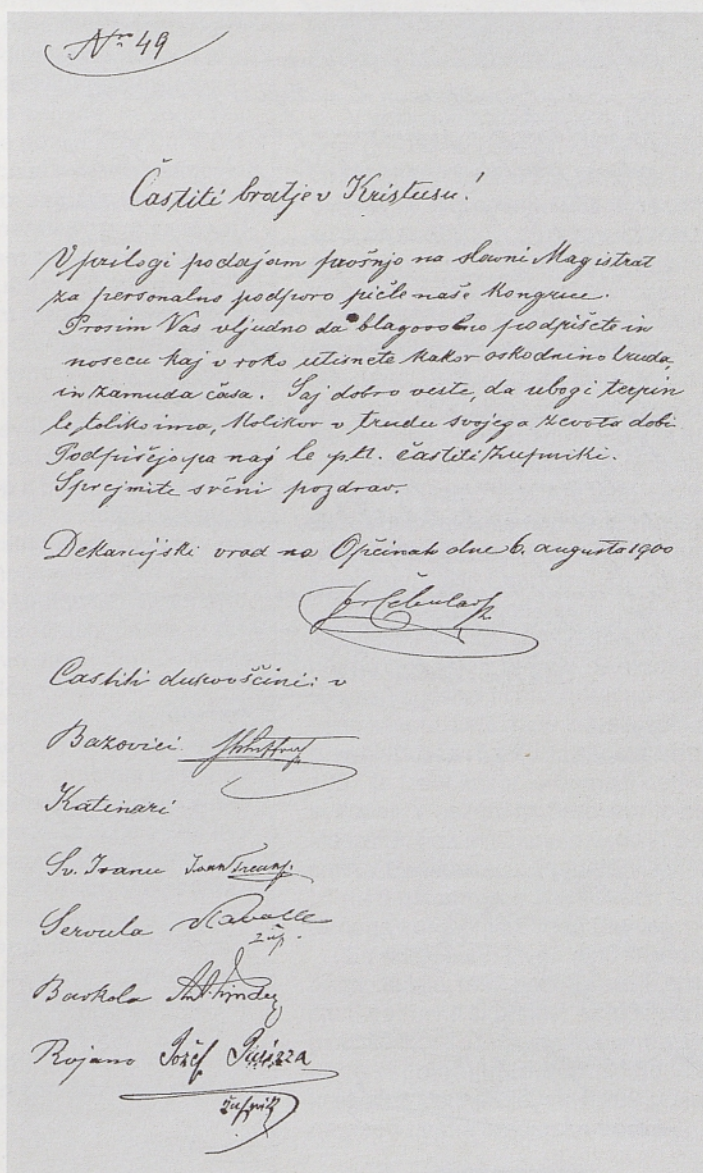
3. Pisanje, ki ga objavljamo, je nastalo avgusta 1900 in se je potem nadaljevalo vse do julija 1904. To je bil tudi čas gradnje Narodnega doma v središču mesta, kar je bilo v ponos vsem Slovencem na Tržaškem. V njem je naš človek živel in ustvarjal vse do leta 1920.

Pisanje in dokumenti, ki jih objavljamo, pa so nastali zaradi tega, ker je bila duhovščina v župnijah, ki sem jih prej naštel, grobo diskriminirana tudi na ekonomskem področju nasproti duhovščini, ki je delovala v mestnem središču. Šlo je za "congruo", to je stalni denarni prispevek, do katerega so imeli pravico vsi župniki v tedanjih časih avstroogrske monarhije.

Pritožba naših okoliških in rajonskih župnikov ni bila uspešna, kot ne bodo najbrž uspešna danes naša prizadevanja za vrnitev Narodnega doma, toda to nas nikakor ne sme motiti, da ne bi

še dalje hodili po poti iskanja pravice in zadoščenja, narodnostne svobode in demokratične enakovrednosti v odnosu do italijanske narodne skupnosti v naših krajih.

Pismo župnika Franca Čebularja, ki je iz dekanijskega urada na Opčinah dne 6. avgusta 1900 naslovljeno na "Častite brate v Kristusu", se takole glasi:

⁽¹⁾ Imena krajev in župnij sem pustil v taki obliki, kot so napisana v pismu, oziroma spomenici.

V spomenici sami, ki je naslovljena slavnemu mestnemu magistratu, pa podpisani župniki ugotavljajo, da znaša njihova "congrua" žal samo 700 florintov, medtem ko je "congrua" za mestne župnike skoro še enkrat večja, to je 1200 florintov. "Ni prav," nadaljujejo v svoji spomenici okoliški župniki, "da so župniki iste občine, to je trža-

ške, tako različno ekonomsko traktirani, s tako revno štípendijo, da zelo težko shajajo" ... "saj živijo v glavnem med revnimi kmeti, ki že leta živijo v težkih razmerah tudi zaradi slabih letin in ne preveč radodarne zemlje." Oni torej živijo med revnim ljudstvom in morajo večkrat bolj dajati od sebe kot prejemati, medtem ko so "mestni župniki v boljših ekonomskih razmerah, saj živijo med bogato mestno gospodo in imajo manj dela kot mi v okoliških župnijah in živijo zato bolje kot mi."

Odgovor z dne 10. januarja 1901 je bil s strani mestnega magistrata negativen, čeprav ta razume težave okoliških župnikov.

16. julija 1904 grede izvenmestni župniki zopet na pot pritožbe. Tokrat napiše spremno pismo dekanu in župnik na Opčinah g. Ivan Slavec, spomenico pa sestavi g. Andrej Zink.

Pismo g. župnika in dekana Ivana Slavca je sledeče: (glej dokument!)

Spomenica, ki jo je sestavil g. Andrej Zink, pa se v celoti takole glasi:

Velečastiti škofijski Ordinarijat!

Udano podpisani duhovniki openskega dekana-ta prosijo, da blagovoli Vlač. n. izposlovati na pristojnem mestu, da se istim nakaže draginska doklada ali sploh podpora. To prošnjo utemeljujejo podpisani kakor sledi:

1. Neznosna draginja stiska, kakor vse, posebno podpisane. Najbolj potrebne stvari za vsakdanje življenje morejo si podpisani komaj nabavati.

2. To draginjo povečajo v zgornji tržaški okolici še slabe prometne zveze v tem času. Zgornja okolica je navezana na aprovizacijo tržaškega mesta, kjer so življenjski predmeti dragi kakor nikjer drugod, a so v zgornji okolici usled sedanje slabe komunikacijske zveze še dražji.

3. Pri taki draginji je pa kongrua ostala v isti nizki meri. Še ko so bile življenske razmere ugodne, ponavljale so se vedno opravičene prošnje na merudajno državno oblast, da se kongrua stanu primerno poviša. Pri sedanjih razmerah je pa kongrua več kot nezadostna.

4. "Incesta" ki naj bi deloma izpolnjevala plačo, so sedaj skoraj popolnoma odpadla. Ljudstvo je vsled dolge vojske revno, nima in torej ne more dati.

5. A kakor so skoraj odpadla "incesta", so pa narastle zahteve ljudstva, do duhovnika. Ljudstvo, opravičeno ali neopravičeno, vidi v svojem dušnem pastirju osebo, h koji se more v vsaki sili zateči in v prvi in v zadnji instanci je vedno duhovnik, h katere-mu pride reven župljan. Ne misli se pri tem na izvenžupnijske reveže ki so vedno, a sedaj v še več-jem številu stalni obiskovalci.

Pritožbe okoliških župnikov niso torej naletele na odprta srca in dober posluh pri tedanjih avstro-ogrskih oblasteh in vse je ostalo le pri dobronamer-nem pisanju in demokratičnih zahtevah, nekako tako kakor se še danes dogaja na civilnem in na-rodnostnem področju prebivalstvu okoliških vasi in krajev tržaške občine in pokrajine.

H. 32/8.

Opčina 16. julija 1904.

Velečastiti gospodje sobratje!

Ker se je privzeto in potvrdilo, da dobivamo je dva gg. župnike v okolici D. sl. mestnega magistrata kot patrona dotičnih župnij osebno denarno podpa-ro, sestavljen je podpisani in priloženo prošnjo ker jo predlagam p. n. gospodaru in podpis, ako se jado-voljni biseridilom prošnje. P. n. g. dirigent D. sl. k. se je sicer izrazil, da bi prošil vsak za se, ali solidar-no postopati med sobratji se mi zdí bolj primeren. Isto dobno sem razposlal podpis vsem p. n. gg. župni-kom v okolici drugo prošnjo na sl. c. ker slede za izvanredno podporo, toda tam žal je kaj malo upa-nja, da bi imeli kaj uspeha; morda so gospodje pri sl. magistratu v tem pogledu vendar bolj na-klonjeni.

Prosim, da se mi prošnja podpisana čim prej vrne, mako bi hotel kberi sopodpisanih gospodov zmenojiti, da priporočimo tudi ustneno to zadevo ž. upravn., naj mi blagorili to javiti, da določimo dan in uro.

Dekanjski urad. Ivan Slavec
(sekm)

Priročim in podraoam! —

Ad. Krum 32/8
1904

P. n. župnim uratom

18/7. 04.

L. Kriz: Jankič

Prosek: 18/7. 04.

Kontovec: 18/7. 04.

rebour. Skaravol

Slovo od Primoža Ramovša

Svojemu članu
akademiku
Primožu Ramovšu
skladatelju in organistu

v hvaležen spomin za življenjsko delo
v slovenski cerkveni glasbi.

*Slovensko Cecilijino društvo
Ljubljana, 10. januarja 1999*

16. decembra lani ga je zadela srčna kap. Vedel sem, da sem za vedno izgubil enega najdražjih prijateljev, s katerim sem enainpetdeset let delil v glavnem veselje. Toda zdravniki se niso vdali, še skoraj mesec dni so ga držali, kakor danes morajo in hočejo, pri umetnem življenju in s tem podaljšali njegovo trpljenje ter upanje njegove družine in prijateljev. 10. januarja letos ga je Bog poklical k sebi. Na slovesni pogrebni svečanosti 15. januarja na Žalah smo se poslovili od njega in ga pospremili do groba, ki sva ga leta nazaj skupaj obiskala: Primož, ti si se priklonil staršem, jaz pa svojemu genialnemu učitelju Franu, tvojemu očetu, in tvoji materi, ki sem jo večkrat obiskal ob njeni bolniški postelji in se je ob naju veselila najinega prijateljstva.

Najrajši se te spominjam v prirojeni naravnosti pri vsakdanjem opraviilu doma, na Akademiji, pri klavirju, v koncertni dvorani, predvsem pa v hribih, ki sva jih skupaj naskakovala skozi več desetletij, od Julijcev mimo Karavank do Kamniških Alp, kjer sva skupaj uživala razkošje narave, hlastno pri-

sluškovala tišini, ki nama je bila bivanjska potreba, se v planinskih kočah prijateljsko pomenkovala z upravitelji, ki si jih do zadnjega poznal, se pri planinski hrani (nikoli ne bom pozabil na gamsjo obaro, ki so jo nama iz varnostnih razlogov ponujali kot telečjo obaro) in kaplji slovenskega vina menila o svojem delu, o tvoji in moji glasbi, o slovenski in o svetovni glasbi, tako da so naju včasih drugi gostje prepoznali in vprašali: ali ste vi Ramovš in vi Merkù? ko sva po naših hribih spremljala tujce, s katerimi smo sklenili prijateljstvo in si potem dopisovali leta in leta; ko sva nabirala zelišča, ki so potem dolgo dišala po naših hribih v tvojem sadjevcu in mojem tropinovcu (celo pri tem zahteva razvodje na Ravbarkomandi strogo razdvojitve!); ko sem te na potovanjih po Dalmaciji učil ribjo anatomijo in sva si potem razdelila opravke, ker je bilo ribe čistiti tudi za Štefi in Marto; ko smo sedeli pri vaji v Cankarjevi dvorani in si Maksu Strmčniku svetoval registre za orgle pri moji skladbi, pri kateri sem se za pristop k orglam moral obrniti nate. Takega te nosim v sebi, s takim se stalno pogovarjam v nenehnih samogovorih. Takega se te spominjajo tudi prijatelji v Italiji, kjer si se nekoč učil glasbe in pridobil njihovo simpatijo: Goffredo Petrassi, Aldo Faldi...

Ostaneš - meni in celotni slovenski kulturi - to, kar si bil: enkraten skladatelj s smislom za instrumentalno glasbo, pri kateri si dosegel izredne in izrazite viške in v kateri spoznamo izrazno moč, dramatičnost, sposobnost osvajati vse poslušalce; izjemen mojster improviziranja na orglah: zadnja zgoščenka bo o tem dolgo pričala; in ob tem še naraven, kulturn, pristen človek, ki ga bojo prijatelji dolgo pomnili kot z milostjo obdarjenega in sproščenega družabnika.

Pavle Merkù

Umrli Luciano Chiabudini

V videmski bolnišnici je 4. januarja umrl priljubljeni beneški kulturni delavec Luciano Chiabudini. Rodil se je v Ščiglah 13. decembra 1931. Po poklicu je bil strojevodja pri državnih železnicah, živel je v Vidnu. Že v mladih letih je bil dejaven v katoliških organizacijah, na njegovo narodno zavest pa je močno vplival župnik Anton Cufolo. Leta 1978 je v listu Dom prevzel narečno rubriko Piha Ponediščak. Zanj je redno pisal do smrti. Pisal je tudi za Beneško gledališče in z njim nastopal na Radiu Trst A v letih 1979-85. Sodeloval je še naprej pri radijski rubriki Nediški zvon, pri Trinkovem koledarju, reviji Emigrant. Znane so tudi njegove narečne pesmi. Nekaj jih je uglasbil in uspešno izvajal na Senjamu beneških piesmi. S skupino Bintars je posnel tri humoristične glasbene kasete. Leta 1989 je izšla zbirka njegovih pesmi v furlanščini. Leta 1997 je izdal knjigo o domači cerkvi in župniji v Lazah, tik pred smrtjo pa sta izšli knjiga in kaseta o verskih pesmih v Podbonescu. Pred tremi leti je bil med ustanovitelji katoliškega kulturnega združenja Evgen Blankin.

Za dragoceno javno delo v Benečiji mu je leta 1992 podelila svoje odličje Slovenska skupnost, ki jo je podpiral, kolikor so težavne razmere v videmski pokrajini to dopuščale. Za književno delo pa je leta 1989 prejel nagrado Laštra landarske banke.

Iz delovanja Društva slovenskih izobražencev

Po božičnih in novoletnih praznikih je DSI nadaljevalo z redno sezono ponedeljkovih srečanj v Peterlinovi dvorani. V ponedlejek, 11. januarja, je prvi v novem letu predaval prof. arh. Marko Pozzetto o arhitekturi Narodnega doma in o njegovem pomenu za tržaške Slovence. Tudi drugi sestanek v januarju teden kasneje je pomenil pravzaprav nadaljevanje razprave o Narodnem domu. O njegovi usodi so za okroglo mizo govorili predsednik SKGZ Rudi Pavšič, deželni tajnik SSk odv. Andrej Berdon ter pokrajinska svetovalca v Trstu inž. Vladimir Vremec in Igor Gabrovec. Naslednji ponedeljek, 25. januarja, je bil gost večera slovenski pisatelj Drago Jančar. Seveda se je z njim razvila dolga debata o razstavi Temna stran meseca, za katero je prav on dal pobudo. Prvi ponedeljek v februarju pa je bil gost večera znani koprski jadralec Mitja Kosmina, ki je z jadrnico Gaja legend kar trikrat zmagal na tržaški Barcolani.

Tradicionalni večeri v Peterlinovi dvorani so v teku sezone na sporedu vsak ponedeljek s pričetkom ob 20.30.

Razprava o Narodnem domu v DSI: (sedijo od leve) Rudi Pavšič, Andrej Berdon, Igor Gabrovec in Vladimir Vremec.

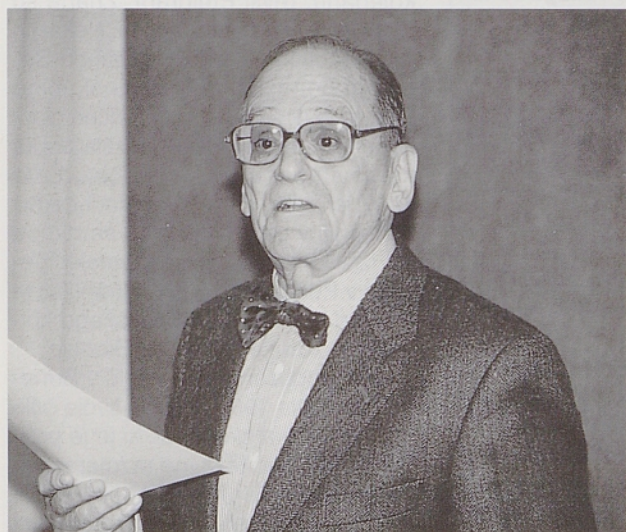
UMRL STANKO BIRSA

V Trstu je 31. decembra umrl slikar in glasbeni organizator Stanko Birska. Rodil se je 3. junija 1912 v Trstu. Po vojni je ustanovil več pevskih skupin. Leta 1963 je priredil prvi festival slovenske popevke na Tržaškem, začel je tudi z revijama oktetov in harmonikarjev.

JADRANSKI KOLEDAR

Pri Založništvu tržaškega tiska je izšel Jadranski koledar 99. Kot glavna urednica je podpisana Katja Colja. Fotografije so iz zapuščine Saše Ote.

S koledarjem so naročniki prejeli zgoščenko Tam gori za našo vasjo, ki je izšla ob 20-letnici Ženske pevske skupine Stu ledi.

Predavatelj v DSI arh. Marko Pozzetto (levo) in gost prvega ponedeljkovega večera v februarju, trikratni zmagovalec Barcolane jadralca Mitja Kosmina iz Kopra (desno).

ČERNIGOJ V REVOLTELLI

V občinskem muzeju Revoltella v Trstu so 19. decembra odprli veliko razstavo ob stoletnici rojstva tržaškega slikarja Avgusta Černigoja. Pod naslovom Poetika spreminjanja sta jo uredili ravnateljica muzeja Maria Masau Dan in Fiorenza De Vecchi, ki sta pripravili tudi bogat katalog, postavil pa Černigojev učenec, arhitekt Boris Podrecca z Dunaja. Podrecci so sočasno v Revoltelli odprli razstavo Poetika razlik.

NAŠ ŠPORTNIK 98

Dne 18. decembra je bilo na Stadionu 1. maj v Trstu že 15. nagrajevanje najboljših slovenskih primorskih športnikov z obeh strani meje v okviru prireditve Naš športnik 98. Na sporedu so bili tudi gimnastični nastop in glasbene točke. Posebno priznanje za življenjsko delo je prejel tržaški športni organizator Odo Kalan.

STOJI, STOJI LIPICA

Kulturno društvo Ivan Trinko in Zadruga Lipa sta izdali knjigo beneške glasbenice Paole Chiabudini Stoji, stoji lipica – Cresce, cresce un piccolo tiglio. Gre za učno knjigo klavirja, ki sloni na ljudski pesmi. Ilustrirala jo je Marina Pokovac. Predstavili so jo 16. decembra v Špetru.

KNJIŽNI DAR SPZ

Slovenska prosvetna zveza iz Celovca je kot knjižni dar za novo leto pripravila Koroški koledar 1999, slovensko-nemški popis osebnih doživetij in pogledov predsednika Združenja dvojezičnih pedagogov na Koroškem Franca Kukovice Šolski vsakdan na dvojezičnem Koroškem, prevod Anje Uršič dela nemškega povojnega pisatelja Uweja Johnsona Potovanje v Celovec in zgoščenko Vlada Kreslina.

SPOMIN NA SLIKARJA LUKEŽIČA

V Domu Jakoba Ukmarja v Škedenju so 19. decembra odprli spominsko razstavo domačega ustvarjalca Avrelija Lukežiča, ki je umrl pred 18 leti. Ob pozdravu predsednika Doma Lojzeta Debelisa je slikar Deziderij Švara v svojem nagovoru poudaril, da je Lukežič (1912-80) sicer veliko ustvarjal, žal pa malo razstavljal.

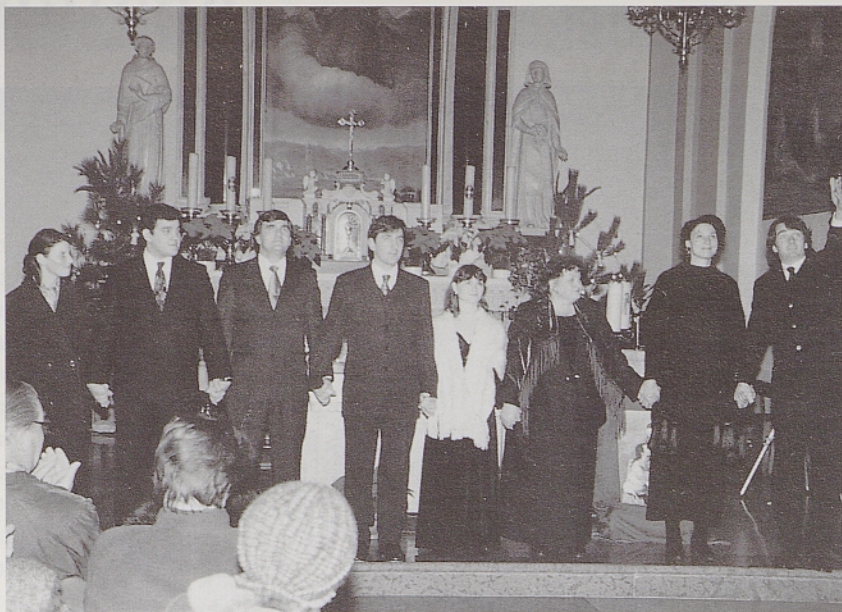
Nadškof Rode v Trstu

Na srečanju v Finžgarjevem domu na Opčinah (zgoraj) in s skupino Rojančanov po "radijski" maši v Marijinem domu (spodaj).

Predsednik slovenske škofovske konference, ljubljanski nadškof dr. Franc Rode je bil v nedeljo, 24. januarja, gost tržaških Slovencev. Zjutraj je v Rojano daroval mašo, ki jo redno neposredno prenaša Radio Trst A, popoldne pa se je udeležil javnega srečanja v dvorani Finžgarjevega doma na Opčinah. Obakrat mu je v slovenščini izrekel toplo dobrodošlico tržaški škof msgr. Evgen Ravignani.

Skupina solistov iz Argentine po koncertu v župnijski cerkvi sv. Jerneja na Opčinah.

UMRL INŽ. MARJAN MIKLUŠ

V svoji počitniški hišici v Brtonigli v Istri je 1. decembra nenadno umrl inž. Marjan Mikluš. Pokopali so ga v Mariboru, kjer se je rodil v primorski družini 1. februarja 1929. Z ženo prof. Štefko Vauhnik je takoj po poroki pred 40 leti odšel na delo v Nemčijo, kjer je bil najdlje zaposlen pri Volkswagnu v Wolfsburgu. V krogu njegove družine je tam preživel svoja zadnja leta tast, politik in publicist odv. Miloš Vauhnik, katerega spomine je pred leti izdala Goriška Mohorjeva družba. Inž. Mikluš, ki je bil zelo razgledan in blagega značaja, se je tik pred smrtjo z ženo preselil v Berlin, kjer sta si oba sinova ustvarila družini.

UMRLA VESNA MARINČIČ

V Ljubljani je 31. decembra umrla časnikarka Vesna R. Marinčič. Rodila se je v Ljubljani leta 1940, očeta pa so ji umorili po porazu slovenskih četnikov v Grčaricah septembra 1943. Pisala je za številne časopise in revije, zlasti o kulturi. Trideset let je bila pri Delu, leta 1995 pa je bila med ustanovitelji tednika Mag.

TANK

V Moderni galeriji v Ljubljani so ob stoletnici rojstva Avgusta Černigoja, Ivana Čarga in Antona Podbevška pred božičem odprli razstavo TANK! Slovenska zgodovinska avantgarda. Izšel je tudi bogat zbornik.

TAIZÉJSKO SREČANJE

Med 90.000 mladimi, ki so imeli od 28. decembra do 2. januarja "taizéjsko nologetno srečanje" v Milanu, je bilo 2.200 Slovencev, od tega 10 Tržačanov. Celotna slovenska skupina se je na poti v Milan 27. decembra ustavila v Marijinem svetišču na Vejni pri Trstu. Koprski škof msgr. Metod Pirih je imel zanjo polnočno mašo, mlade pa je v slovenščini pozdravil tudi tržaški škof msgr. Evgen Ravignani.

P. RUPNIK V PAPEŠKEM SVETU ZA KULTURO

Papež Janez Pavel II. je imenoval za posebnega svetovalca v Papeškem svetu za kulturo jezuita p. Marka Rupnika, ki v Rimu vodi center Aletti in predava na Vzhodnem inštitutu.

NOVOLETNI KONCERT BANK

Slovenske banke v Italiji so priredile novoletna koncerta 3. januarja v gledališču Rossetti v Trstu, 5. januarja pa v Kulturnem domu v Gorici. Obakrat so nastopili mladi iz sedmih držav skupine Young Musicians International Symphonic Orchestra pod vodstvom Tržačana Igorja Kureta. V Trstu je občinstvo nagovoril predsednik Zadrugne kraške banke Pavel Milič, v Gorici pa predsednik Kmečke banke Peter Sanzin.

Meditativni koncert

To oznako je dala svojim nastopom skupina sedmih mladih slovenskih solistov iz Argentine, ki je gostovala med Slovenci v matici, na Koroškem, Goriškem in Tržaškem pod vodstvom Luke Debevca-Mayerja. Zadnji koncert je imela 6. januarja v župnijski cerkvi na Opčinah. Naslov večera je bil Blagoslovljen, ki prihaja.

MODESTOV DOM PRODAN

Mohorjeva iz Celovca bo s koncem šolskega leta zaprla svoj dijaški dom. Njen nekdanji ponos, mogočni in sodobni Modestov dom, bo postal dom za ostarele Modestusheim. Prodala ga je zaradi prevelikih stroškov ob skokovitem upadanju števila gojencev. Če je imela Mohorjeva leta 1984 v dekliškem in fantovskem domu 245 dijakov, jih je letos v skupnem domu le 36. Izmed 430 dijakov slovenske gimnazije in dvojezične trgovske akademije v Celovcu jih samo 9% stanuje v domovih Mohorjeve in Slovenskega šolskega društva.

SLOVENSKA GLEDALIŠKA POT

To je naslov orisa zgodovine slovenskega gledališča od leta 1867 do danes, ki ga je pri založbi DZS v Ljubljani izdal višji kustos v Slovenskem gledališkem muzeju, sicer pa tudi znani prevajalec in esejist Štefan Vevar. Gre za kronološki pregled, ob tem pa za predstavitev 60 ključnih gledaliških osebnosti.

DAN EMIGRANTA

V Čedadu je bil 6. januarja tradicionalni Dan emigranta. Na njem so spregovorili predsednik izseljenskega društva Slovenci po svetu Dino Chibai, predsednik deželne svete Furlanije-Juljske krajine Antonio Martini, čedajski podžupan Bruno Mollicone in podpredsednik deželne vlade Paolo Ciani. Nastopili so instrumentalno pevska skupina Naše korenine, cerkveni zbor Nove stazice, folklorna skupina iz Rezije in Beneško gledališče, ki je izvedlo komedijo Marka Predana Beneški petrol v režiji Marjana Bevka.

Udeleženci so lahko dobili tudi novi Trinkov koledar z bogato vsebino.

UMRL SKLADATELJ RAMOVŠ

V Ljubljani je 10. januarja umrl eden največjih slovenskih skladateljev, akademik Primož Ramovš. Bil je zadnji predstavnik modernistične kompozicijske šole Slavka Osterca, ki je bil do zadnjega očaran z naprednostjo glasbenega izraza, obenem pa je vsako nedeljo orgljal po cerkvah in se kot odličen poustvarjalec predajal tudi orgelskim improvizacijam. Med 400 njegovimi deli je 6 simfonij, 13 simfoničnih pesnitev in 33 koncertov.

Ramovš se je rodil 20. marca 1921 v Ljubljani, na glasbeni akademiji je diplomiral leta 1941, izpopolnjeval pa se je v Sieni in Rimu. Od leta 1945 do 1987 je bil knjižničar Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Svoje veselje nad osamosvojitvijo Slovenije je izrazil v delu *Per aspera ad astra*, spominu po vojni pobitih prijateljev pa je posvetil delo *Pietà*. Prejel je Prešernovo in Kozinovo nagrado, leta 1983 je postal redni član SAZU.

UMRLA UČITELJICA STANISLAVA RUSTJA

V Gorici je 26. decembra umrla učiteljica Stanislava Čermelj Rustja. Rodila se je 18. maja 1925 v Dobravljah, končala učiteljske študije v Gorici, službovala v Trnovskem gozdu, na italijanskih šolah v Istri, po letu 1955, ko si je ustvarila družino v Gorici, pa na številnih osnovnih šolah na Goriškem. Med vojno je bila med organizatorji pomoči za internirance v Gonarsu.

SPM O ŠOLSTVU

Ob 50-letnici obnovitve slovenskega šolstva v Italiji je Slovenska prosvetna matica iz Trsta izdala dve knjigi. V prvi, Slovenska šola ob petdesetletnici obnovitve, je najprej ponatisnjena študija prof. Slavka Bratine Nehlaha pot do resnice, ki je že izšla samostojno. Drugi del, ki ga je uredil dr. Marko Udovič, pa nosi naslov *Naša šola naš ponos in prinaša vrsto člankov, odlomkov, slik, dokumentov in drugih zapisov o šolski preteklosti in problematiki*.

V italijanščini pa je izšla krajša študija dr. Alessandre Miklavcic *Breve storia della scuola slovena – La situazione della scuola a Trieste con accenni a quella di Gorizia*.

NARODNA GALERIJA

Ob svoji 80-letnici je Narodna galerija v Ljubljani izdala vodnik po stalni zbirki, ki zajema slikarstvo in kiparstvo na Slovenskem od 13. do 20. stoletja, in zbornik *Osemdeset let Narodne galerije, 1918-1998*.

RAZSTAVA ZORE KOREN ŠKERK

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici so 27. januarja odprli antološko razstavo tržaške slikarke Zore Koren Škerk. Slovesnost je uvedla predsednica centra Franka Žgavec, o umetnici je govoril časnikar Jurij Paljk, svoje čestitke je izrazil umetnostni kritik in organizator Zoran Kržišnik iz Ljubljane, nastopil pa je še oboist Matija Faganel. Ob razstavi so pripravili tudi lep katalog.

SLOV.- PORT. SLOVAR

Inž. Andrej Kranjc, ki živi od leta 1960 v Braziliji, je v samozaložbi izdal *Slovensko-portugalski slovar* s 15.000 gesli in podgesli. Že leta 1995 je v Braziliji izdal portugalsko-slovenski slovar.

UMRL FRANČEK SAJE

V Ljubljani so 13. januarja pokopali partizanskega zgodovinarja Frančka Sajeta. Rodil se je 28. junija 1928 v Bršljinu pri Novem mestu. V partizanih je bil prej borec, potem pri propagandi. Po vojni je bil notranjepolitični urednik pri Ljudski pravici, devet let je delal v Zgodovinskem arhivu Centralnega komiteja ZKS, nato do upokojitve v takratnem Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja. Najbolj znana je njegova knjiga *Belogardizem*.

Srečanje v Tinjah na Koroškem

V Katoliškem domu prosvete v Tinjah na Koroškem je bilo 2. in 3. januarja tradicionalno Novoletno srečanje, posvečeno Slovincem in diaspori. Predavali so teolog mag. Klaus Einspieler, mlada absolventka teologije Božena Rudolf, izseljenski kulturni in družbeni delavec dr. Marko Dvořák in državna sekretarka za Slovence v zamejstvu in po svetu Mihaela Logar.

K srečanju so spadale tudi Knjižne presoje z razgovorom o petih novih knjigah in otvoritev razstave bratov Čertov iz Sel. Valentin je predstavil slike velikega formata, Nanti in Hanzl pa kiparska dela.

Ob odprtju je govoril ravnatelj Doma Jože Kopeinig, pel pa je mešani pevski zbor Sele, ki ga vodi Roman Verdel.

Knjižne presoje na novoletnem srečanju v Tinjah: (od leve) Horst Ogris, dr. Silvija Borovnik, Vinko Ošlak in dr. Barbara Simoniti.

ŽRTVOVANA

Znana "provala" januarja 1945, ko je politična policija razkrila organizacijo Osvobodilne fronte v Ljubljani in aretirala zelo veliko število aktivistov, ostaja med preživelimi še vedno zelo boleča in nerazčiščena. Pri Dolenjski založbi v Novem mestu je Vera Hutař opisala "zamolčano resnico o Leopoldini Mekini" v knjigi *Žrtvovana*. Ob uvodnem besedilu, ki zanika, da bi bila Mekinova najbolj odgovorna za dogodke, je kar 49 prilog z dokaznim gradivom.

NOVOLETNI SPREJEM SSK

Slovenska skupnost je 15. januarja priredila v Prečniku novoletno srečanje za somišljenike in zamejske javne delavce. Za stranko sta spregovorila deželni predsednik Bernard Špacapan in novi deželni tajnik Andrej Berdon, izmed gostov pa so pozdravili krajevni župan Marino Vocci, predsednik Državnega zbora Republike Slovenije Janez Podobnik in predsednik deželnega sveta Furlanije-Juljske krajine Antonio Martini. Pel je zbor Fantje izpod Grmade, ki ga vodi Ivo Kralj.

IZBRANO DELO IVANA MRAKA

V zbirki Kondor pri Mladinski knjigi je dr. Goran Schmidt izdal Izbrano delo dramatika Ivana Mraka (1906-86). Ob obsežni razpravi je vanj uvrstil izbor Mrakove proze, tri drame in odlomke iz dnevnika.

ZGODOVINSKI ČASOPIS

Januarja je, z zamudo, izšla v Ljubljani 1. številka letnika 1998 Zgodovinskega časopisa. Med zanimivimi prispevki je razprava Bojana Godeše o neuspešni Kocbekovi misiji v Rimu in Vatikanu poleti 1944, tržaški zgodovinar Sandi Volk pa obširno piše o slovenski politični emigraciji v Trstu do leta 1954.

PRIROČNIKI TEOLOŠKE FAKULTETE

Založba Družina je lani v Ljubljani izdala Zgodovino novoveške filozofije prof. Antona Stresa. V zbirki Priročniki Teološke fakultete, ki izhaja od leta 1980, je tako zdaj že vrsta temeljnih učbenikov (včasih so jih mogli le ciklostilirati sami bogoslovci), ki so seveda primerni tudi za širše občinstvo.

Božični koncert ZCPZ

V božičnem času se je v zamejstvu zvrstila kopica božičnih koncertov. Tradicionalni koncert Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta je bil tokrat 10. januarja v cerkvi Novega sv. Antona. Nastopili so basbariton Marko Fink in sopranistka Pija Brodnik ob klavirski oz. orgelski spremljavi Angele Tomanič in Nataše Valant, mešani zbor Francišek Borgia Sedej iz Števerjana pod vodstvom Bogdana Kralja in recitator Aleksij Pregarc. Za prireditelje je spregovoril Marko Tavčar, božično misel pa je podal Saša Martelanc.

Nastopajoči na božičnem koncertu ZCPZ v cerkvi Novega sv. Antona v Trstu (zgoraj) in pogled v polno zasedeno cerkev (spodaj).

KRAŠKI KRTI

Jamarski klub Kraški krti je ob 25-letnici ustanovitve izdal drugi zbornik o svojem plodnem delu. Prvi je izšel leta 1988, odkritja in podvige naslednjega obdobja pa predstavlja v slovensščini in italijanščini ter s številnimi slikami in skicami knjiga *Med Timavo, Sočo in Vipavo*.

SLOVENIJA V SVETU

Izseljensko društvo Slovenija v svetu iz Ljubljane, ki mu predseduje Boštjan Kocmur, je izdalo 3.-4. številko svoje "kulturne, informativne vezi Slovencev po svetu", ki nosi naslov *Slovenija v svetu*. V njem so poročila o V. Taboru Slovencev po svetu, kulturnih izmenjavah in obiskih.

UMRL KRASOSLOVEC DR. HABIČ

Dne 24. decembra je umrl geograf, krasoslovec in speleolog dr. Peter Habič. Rodil se je 29. septembra 1934 na Vrhniki. Dolga leta je bil upravnik Inštituta za raziskovanje kraša Znanstveno raziskovalnega centra SAZU v Postojni, nazadnje pa med drugim predsednik strokovnega sveta Parka Škocjanske jame. Napisal je 117 znanstvenih in strokovnih razprav, zlasti o vodnih virih na kraških tleh.

UMRLA S. PAVLA PISJAK

Po dolgi bolezni je 30. decembra umrla v Trstu šolska sestra Pavla Pisjak. Doma je bila iz Radiš na Koroškem, rodila pa se je 16. februarja 1930 v Celovcu in pri krstu dobila ime Uršula. Družino so nacisti izselili, pri tem pa ji načeli zdravje. Večne zaobljube je napravila leta 1957. Kot gospodinja je delala v Marijanišču na Opčinah, v semenišču in Alojzijevišču v Gorici ter v Beli Peči, po opravljeni šoli za bolničarke v Rimu pa je izpolnjevala svoj poklic v Trstu, Aleksandriji v Egiptu in v vaseh občine Dolina pri Trstu.

SLORI: 130 ZVEZKOV

Slovenski raziskovalni inštitut v Trstu nadaljuje z izdajanjem razmnoženih dragocenih brošur z izsledki svojih članov in sodelavcev. 130. zvezek obsega prvo poročilo o empirični raziskavi v družinah slušateljev slovenskega jezika na tečajih v Kanalski dolini. Sestavila ga je Irena Šumi in mu dala naslov Socialna lega slovenskega jezika v Kanalski dolini.

V zbirki Diplomске naloge pa je SLORI v italijanščini izdal diplomsko nalogo Mitje Čebulca o zamislih za kraški park in o njegovi možni vlogi.

UMRL ORGANIST PROF. BERGANT

V bolnišnici v Šempetru pri Novi Gorici je 19. januarja umrl vodilni slovenski organist, profesor na Akademiji za glasbo v Ljubljani Hubert Bergant. Rodil se je 13. novembra 1934 v Kamniku, poleg glasbe, ki jo je študiral v Ljubljani in na Dunaju, je končal tudi umetnostno zgodovino. Nastopal je marsikje po Evropi, zelo pa je bil navezan tudi na zamejstvo.

Božično misel je ob koncu lanskega leta podal v Društvu slovenskih izobražencev tržaški škof Evgen Ravignani, ki se je po srečanju pogovoril z udeleženci večera. Na sliki s časnikarjem Ivom Jevnikarjem in akademikoma Alojzom Rebula in Pavletom Merkušem.

LOVRO KASELJ NAGRAJEN

Nekdanjemu predsedniku Krščanske kulturne zveze (1971-83), znane mu koroškemu javnemu delavcu in besednemu ustvarjalcu, 86-letnemu župniku v Hodišah Lovru Kaslju sta KKZ in Narodni svet koroških Slovencev 22. januarja v Celovcu podelila 20. Tischlerjevo nagrado. Slavnostni govor je imel predsednik KKZ dr. Janko Zerzer. Kot se je zvedelo, je v pripravi knjižna objava nagrajenčevih pesmi in proze.

JERICIJO IN CIBIC NAGRAJENA

V Cankarjevem domu v Ljubljani so 22. januarja podelili priznanja Sklada Republike Slovenije za ljubiteljske dejavnosti za leto 1998. Iz zamejstva sta bronasti plaketi prejela goriški skladatelj in dirigent, duhovnik prof. Stanko Jericijo ter organist in dirigent Milko Cibic s Proseka pri Trstu, ki v svojem 90. letu ostaja še naprej zvest delu na cerkvenem in posvetnem glasbenem področju, ki ga je začel z 18. letom.

SUDAMÉRICA

Pod tem naslovom je pri Založbi kaset in plošč RTV Slovenija izšla zgoščenka s 24 samospeli in ljudskimi pesmimi iz desetih južnoameriških držav. Ob spremljavi pianista Leona Engelmana jih je zapel Juan Vasle.

SREČANJE V KOBARIDU

V Kobaridu je bilo 16. januarja že 20. Srečanje Slovencev videmske pokrajine in Posočja. Poleg družabnosti, ki jo je popestril ženski zbor iz Volč, so bili na vrsti nagovori o aktualnem položaju in načrtih na obeh straneh meje. Spregovorili so domači župan Pavel Gregorčič, minister za pravosodje Tomaž Marušič, predstavnik Svetovnega slovenskega kongresa Tomaž Pavšič, predsednik Nadiške gorske skupnosti Firmino Marinig, predstavnik slovenskih društev videmske pokrajine Vladimir Predan in načelnik upravne enote Tolmin Zdravko Likar.

PASQUALE MAFFEO

Italijanski katoliški pisec Pasquale Maffeo je novembra lanskega leta prejel nagrado "Valle dei Trulli" v mestu Alberobello (Bari) in nagrado "Penne" v istoimenski vasi blizu Pescara, in sicer za svoj zadnji roman Nipoti di Pulcinella. Posebno prestižno je prav zadnje priznanje: poleg denarne nagrade so organizatorji odkupili 400 izvodov pisateljevega romana in pripravili vse za prevod v ruščino, ki bo izšel leta 2001. Knjiga bo tako v izboru za mednarodno literarno tekmovanje, ki ga bodo priredili v Moskvi.

Razpis 2. slovenskega haiku natečaja

Revija Apokalipsa razpisuje **2. slovenski natečaj za najboljši haiku**. Pošljete lahko največ šest neobjavljenih haikujev. Izbira te "najčistejše, najkrajše in najbolj poetične" pesniške oblike ne bo omejena z metriko 5-7-5 ali s kako posebno tematiko.

Predvidenih je več praktičnih nagrad, najboljši haikuji pa bodo objavljeni v reviji *Apokalipsa* št. 31/32. O rezultatih natečaja bodo nagrajeni avtorji osebno in javno obveščeni.

Strokovno žirijo bodo sestavljali Primož Repar, Jurij Hudolin in Dimitar Anakiev.

Haikuje pošljite v treh izvodih, označenih s šifro, najkasneje **do 1. junija 1999** na naslov **DRUŠTVO APOKALIPSA, UI. Lili Novy 25, 1000 Ljubljana** s pripisom *Za haiku natečaj*. Pošiljka naj vsebuje tudi zapečaten, s šifro označeno kuverto s podatki o avtorju (ime in priimek, naslov, telefon, starost, poklic).

ITALIJANSKA ZASEDBA

Novo knjigo o medvojni italijanski zasedbi dela Slovenije, ki jo je napisal Marco Cuzzi (rojen leta 1962 v Milanu, raziskovalec na fakulteti za politične vede na tamkajšnji univerzi) z naslovom *L'occupazione italiana della Slovenia, 1941-43*, v svoji zbirki pa jo je lani izdal Zgodovinski urad Glavnega stana italijanske vojske v Rimu, so 21. januarja predstavili tudi v Trstu. O njej so spregovorili zgodovinarja prof. Teodoro Sala in prof. Jože Pirjevec ter avtor.

BESEDIŠČE SLOVENSKEGA JEZIKA

V Ljubljani je Slovenska akademija znanosti in umetnosti izdala Besedišče slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki.

Gre za 178.457 gesel, ki niso prišla v Slovar slovenskega knjižnega jezika (ta jih vsebuje okoli 107.000), ker gre za preveč stare ali nove, narečne ali ozko rabljene izraze.

MISIJONARKINE NOVELE

Sestra Marija Sreš iz družbe misijonark Jezusa Kristusa, ki dela že od leta 1971 v Indiji, je tam izdala že dve knjigi novel v gudžeratskem jeziku. Za Mohorjevo družbo iz Celja je prvo sama prevedla. Izšla je pod naslovom *Tam, kjer kesude cveto*.

UMRL OPAT SLOVŠA

V cistercijski opatiji Stams na Tirolskem je bil 19. januarja pogreb zaslužnega nekdanjega 42. opata, slovenskega rojaka dr. Bernarda Slovše. Rojen je bil 2. junija 1919 v Vrzdencu pri Horjulu in dobil pri krstu ime Alojzij. Zaradi bolezni je kot otrok opustil študij pri lazaristih, leta 1934 pa je zaprosil za vstop med "bele menihe" iz Stične. Najprej je bil kuhar, nato se je začel spet šolati. Leta 1942 je napravil slovesne zaobljube. Kot begunec je leta 1945 nadaljeval študij teologije v Pragli, nato pa je bil v skupini devetih patrov in desetih bratov, beguncev iz Stične, ki so oživili pod nacisti razpuščen samostan v Stam-su. Slovša je bil posvečen v duhovnika leta 1947 v Salzburgu, dosegel je doktorat iz teologije, od leta 1949 pa je imel v opatiji vodilne službe, saj je bil ekonom, ravnatelj gimnazije in zavoda za pozne poklice, soustanovitelj "smučarske gimnazije", administrator, od 1973 do 1985 pa opat.

UMRL GLASBENIK CVETKO

Dne 18. januarja je umrl dirigent, publicist, skladatelj in pedagog Ciril Cvetko. Rodil se je 8. januarja 1920 v Vučji vasi pri Ljutomeru. V Ljubljani je leta 1943 dokončal kompozicijo, leta 1948 pa dirigiranje. Dirigiral je komorni zbor Radia Slovenija in bil direktor Opere in baleta tako v Mariboru kot v Ljubljani ter direktor Slovenske filharmonije. Napisal je tudi več knjig o glasbi.

PREKLETA VOJNA

Ob 80-letnici konca prve svetovne vojne je 14. novembra Goriški muzej odprl v rotundi Primorskega dramskega gledališča v Novi Gorici razstavo o doživljanju vojnih grozot pri vojaki vseh narodnosti Prekleta vojna. Oblikovala jo je Nataša Nemec. Ob odprtju so spregovorili župan Črtomir Špacapan, zunanji minister Boris Frlec, zgodovinar Branko Marušič in ravnateljica muzeja Slavica Plahuta.

SLOVENSKO GOSPODARSTVO V ZAMEJSTVU

Ob 50-letnici današnjega Slovenskega deželnega gospodarskega združenja v Trstu je v njegovi založbi izšla obsežna in razkošna knjiga Milana Pahorja v opremi Franka Vecchietta *Lastno gospodarstvo jamstvo za obstoj – Pregled gospodarskih dejavnosti Slovencev na področju sedanje dežele Furlanije-Julijske krajine, 1848-1998*. Predstavitev je bila 1. februarja v dvorani nekdanjega Narodnega doma v Trstu. O knjigi so govorili predsednik SDGZ Marino Pečenik, član predsedstva Marko Štavar, zgodovinar Jože Pirjevec, odgovorni urednik Primorskega dnevnika Bojan Brezigar in avtor.

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

XXV. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1999. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti jubilejnega 25. tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 040-370846 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85, tel. 0481-538128.

ATILIJ KRALJ 70-LETNIK

Tržaški narečni pesnik in pisatelj ter slikar Atilij Kralj, po poklicu sicer gradbenik in opremljevalec, je 30. januarja praznoval 70-letnico. Za sabo ima tri knjige in vrsto razstav.

Ivan Rudolf: Spev v nanoško jutro

Pri Goriški Mohorjevi družbi je izšla knjiga Ivana Rudolfa **Spev v nanoško jutro**, ki prinaša njegove lovske črtice, ki so izhajale kot Lovčevi zapiski v tržaški Demokraciji, na Radiu Trst A in v drugih revijah. Toda šele knjiga je dokazala, da je bil Rudolf tudi pisateljsko nadarjen, le razmere mu niso dovolile, da bi se bil v celoti razvil in uveljavil.

Ivan Rudolf je bil narodni delavec, profesor, časnikar in politik, včasih pa še pisatelj, če mu je dopuščal čas. Rodil se je leta 1898 v Vrabčah pri Sežani, kjer je bil njegov oče nadučitelj, umrl je 1962 v Trstu. Študiral je na realki v Idriji, toda zaradi protiavtstrijskega govorjenja so ga s 17 leti zaprli na ljubljanskem gradu, nato v koncentracijskem taborišču v Mittergrabernu na Spodnjem Avstrijskem. Po izpustitvi so ga 1916 mobilizirali in poslali na rusko bojišče, najprej v Galicijo, potem v Ukrajino. Nato se je z Maistrovimi borci boril na Koroškem (1918-19). Po maturi v Idriji se je vpisal na dunajsko Visoko trgovsko šolo, diplomiral pa je leta 1924 v Frankfurtu ob Maini. Službo je dobil v Gorici v podružnici Ljubljanske kreditne banke, in ko jo je prevzela Banca del lavoro, je ostal pri njej. Ves čas je narodno delal in bil zadnje leto gledališča predsednik Dramatičnega društva.

V začetku 1929 je moral oditi v Jugoslavijo. Službo je dobil na dvorazredni trgovski šoli v Ljubljani. Zunaj šole se je uveljavil kot časnikar in bil v uredništvu dnevnika **Jugoslovan** in tednika **Pohod**, delal pa je še pri drugih časopisih. Organiziral je primorske emigrante in bil predsednik društva Branibor. Navezal je stike s protifašističnimi in protinacističnimi organizacijami po svetu, vzdrževal zvezo z britansko in francosko obveščevalno službo in dobival od njih razstrelivo in orožje. Nemčija je zahtevala od jugoslovanske vlade, da ga zapre.

Rudolf je zato v marcu 1941 pobegnil v Palestino in Egipt in se posvetil reševanju primorskih in istrskih vojakov iz angleških taborišč. Že junija 1941 je ustanovil v Agami pri Aleksandriji gardni ali jugoslovanski bataljon, ki je bil v sklopu britanske VIII. armade. Julija 1943 je večina bataljona odšla v Jugoslavijo, Rudolf pa je delal pri angleški tajni službi.

V Kairu je izdajal Rudolf od 1941 do novembra 1944 list **Bazovica** in **Šotorsko knjižnico**.

Po vojni je po Churchillovem posredovanju prišel v Trst. Tu je postal profesor in vrsto let urednik **Demokracije**. Tedaj je napisal največ črtic iz te knjige.

V knjigi **Spev v nanoško jutro** je 28 črtic, ki so razdeljene v štiri cikle: Črni vrh - Idrija, Šembid - Nanos, Begunje - Cerknica, Od Egipta do Obeliska.

Črtice obravnavajo lov, o katerem je Rudolf izjavil: "Lov mora biti užitek, telesno in duševno razvedrilo. To pa postane le, če lovec posveča divjačini vso svojo lju-

bezen in skrb. Najlepši pa je lov s fotografskim aparatom in brez puške."

In v tem duhu so napisane vse črtice v knjigi. Še več kot sam lov pa je vreden opis pokrajine: gozdov, ki so obširni, gosto porasli z različnim drevjem, prepredeni s stezicami, vrtačami, jamami, potoki. Ves gozd pa poživljajo ptice in gozdne živali od zajcev in lisic do jelenov in medvedov. Medvedi so bolj gostje kot redni stanovalci, saj se le redko prikažejo v kraških gozdovih. Dosti pa je zajcev in lisic. Tudi je nekaj ptičev, med njimi je najimennitnejši kragulj. Idrijski ravnatelj dr. Stanislav Bevk je rad vodil dijake v gozd in jim razlagal življenje živali in ptic. Med drugim jim je povedal o usodi kragulja in njegove samice. Srečala sta se nekega pomladnega dne in letala visoko pod oblaki in nizko nad hojami ob Idrijski Beli. Gnezdo sta si zgradila v najnedostopnejšem delu gozda, nikoli nista krožila nad gnezdом, ampak vedno sta odhajala in prihajala vanj skrivaj. Lovski čuvaj ju je stalno zalezoval in postavil železne pasti. Nekega jutra se je ujel kragulj samec, nekaj dni pozneje pa je dobil še kraguljko brez desne noge. Nogo je započila v smrekovo lubje, da bi obdržala zajca, ki ga je ujela, zajec pa je tako silovito odskočil, da je ujedi iztrgala nogo. Nekaj dni pozneje je zaslišal obupne klice mladih kraguljev in jih rešil.

V tolmunu Idrijce je živela stara in debela postrv, ki so jo vsi lovili, a ji nihče ni mogel do živega. Nekoč se je namreč rešila trnka, zato se ga je vedno izogibala. Tudi češki dvorni svetnik je ni mogel ujeti.

Kot akademik je odšel pisatelj z Abramovim očetom brez puške divjega petelina gledat in poslušat. Po vseh lovskih pravilih sta se približevala petelinu, ga opazovala in poslušala: "Nato je stari petelin odprl kljun in zapel tako čudovito, tako v srce segajoče, da so kokoške prenehale z zobanjem in z odprtimi kljuni občudovalle svojega vladarja." Nekoč so na Nanosu živeli divji petelini, ko pa so vojaki gradili utrdbe, so jih pregnali.

V šembiški mrtvašnici je imel čuk v podstrešju svoje gnezdo, gojil mladiče in jih vadal letati. Ko so mladiči odrasli, so zapustili gnezdo in si ustvarili lastna.

Nastopa še več različnih živali, vsaka ima svoje navade, vsako je treba drugače loviti, ene so bolj prebrisane od drugih, previdnejše, toda izkušeni lovci jih le uženejo.

Vse opisane živali v knjigi so tudi upodobljene in zelo žive risbe je izdelal Jurij Mikuletič, živinozdravnik iz Ajdovščine, ki riše od otroških let. Spremno besedo je napisal sin Saša Rudolf.

Knjiga je pomembna, ker opisuje tukajšnje živali v naravi, v vsakdanjem življenju, ob njih pa tudi kraško pokrajino, gozdove in grme. Pripovedovanje je živahno, nazorno in prikupno.

Boris Pahor: Pogled iz jamborovega koša

Za 50-letnico prve knjige črtic tržaškega pisatelja Borisa Pahorja **Moj tržaški naslov** in za pisateljevo 85-letnico je izdala Goriška Mohorjeva družba knjigo član- kov, esejev, govorov in polemičnih zapisov z naslovom **Pogled iz jamborovega koša**. Izšla je v redni zbirki GMD za leto 1999 in jo je zbral in uredil Marko Tavčar. Obsega 358 strani, podobnih spisov pa je še za dve knji- gi.

Uvodne misli v knjigo je napisal Evgen Bavčar, ki poudarja, da sodi Pahor med tiste slovenske avtorje, ki so v globini svoje človeške in narodne biti začutili, da je za majhen narod literatura vprašanje življenja in smrti.

Ko je Pahor po vojni in taboriščih prijel pero v roke, ga ni več odložil, saj je napisal 9 romanov, prav toliko dnevninskih zapisov, političnih esejev in 5 knjig novel.

V novi Pahorjevi knjigi **Pogled iz jamborovega koša** je 39 zapisov, ki so razdeljeni v štiri poglavja. V njih ob- ravna Pahor različna vprašanja in probleme sloven- skega naroda, predvsem zamejskih Slovencev, njihove stiske, težave, nevarnosti, poglede naprej in nazaj, pred- vsem pa spodbujanje k vztrajanju, upanju v boljše raz- mere, skratka poziv k optimizmu, saj se knjiga začneja s člankom **Optimizem 1953**, ki je vzet iz Sidra, tržaške revije, ki so jo ustanovili mladi, a je imela v takratnem Trstu kratko življenje. Že drugi članek - **Ne narodne kori- sti, ampak koristi ideologij** - je zelo pesimističen, ker vsi govorijo o narodu, v resnici pa skoraj nihče ne dela zanj. Po vojni so se Slovenci v Italiji razcepili v tabore, se med seboj napadali in dajali tujcem snov za kritike.

“Dejstvo je, da je bila ta manjšina zmeraj pripravlje- na na združitev svojih sil, na edinost na osnovi tradicije boja in osvoboditve. To je bila pravzaprav glavna naloga, ki naj bi jo uresničil bister politik... Žal pa smo na Trža- škem imeli samo uradnike in administrativne izvrševalce povelj. Niti enega diplomata, ne za zunanjo ne za doma- čo rabo... kulturno edinost ustanov in sredstev - to so ljudje hoteli.” Zelo važen je dnevnik. Dobili pa smo dnev- nik, “ki je edini in ki ni sprejemljiv za tisoče vernih družin, ne za liberalne ljudi, ne za stalinsko usmerjenega člove- ka (torej dobrih štirih petin vsega občestva) - ali more biti posredovalec narodne kulture?”

Ob sklepu, da ne bodo ustanovili Svobodnega trža- škega ozemlja, so se slovenski ljudje ustrašili, da bodo spet prepuščeni brezpravnosti in zasramovanju. Zahte- vajo poročstvo za enakopravnost našega jezika. Naj pri- de karkoli, “Naši ljudje bodo ob morju živeli. So se srečno pretolkli skozi 13 stoletij, se bodo tolkli še skozi štirinaj- sto.”

V govoru **Primož Trubar prvi oblikovalec naše identitete** pravi s Srečkom Kosovelom, da se je pričela slovenska tragedija 1918. leta, ko smo postali državljani kar štirih držav. Kljub vsemu pa se moramo čutiti eno, ker bomo edino s tem skupnim hotenjem obvarovali svo- jo identiteto. Vsemu svetu pa bomo dokazali, kako se je skozi zgodovino pretolkel narod, ki je obstal samo s

pomočjo svoje kulture, svoje književnosti, katere začet- nik je bil naš sijajni starosta Primož Trubar. Ta pa se je na svoje veliko poslanstvo pripravil prav v naši sredi v Tr- stu ob škofu Bonomu.

Pahor se spominja Trubarja in sodelavcev, ki so nam na Nemškem pisali slovenske knjige in jih v sodih pošilja- li domov, kjer so jih rojaki z navdušenjem prebirali, ker so jih ljubili in verovali vanje. Tudi po drugi svetovni vojni, so se je usoda obrnila drugače, kakor smo mislili, je zra- sel nov pisateljski rod, smo dobili v teh desetletjih “dva ducata romanov in zbirk novel in pesniških zbirk, ki so v čast nam in v čast slovenskemu slovstvu. Zato ne more biti nobenega dvoma v preživetje takega občestva, ki je tako duhovno močno.”

Leta 1202 so tržaški meščani podpisali podložniško izjavo beneškemu dožu Dandolu, podpisov je bilo 370 in med njimi je bila ena tretjina, ki so imeli slovensko ime in priimek. In šlo je za meščane, ki niso pripadali manj po- membniemu sloju. Zato ni nič čudnega, da je tržaški škof Peter Bonomo razlagal svojim bogoslovcem Vergila in Erazma v nemščini, italijanščini in tudi v slovenščini. O tem piše Primož Trubar.

V pogovoru s Štihom Pahor pripoveduje tole: “No, nekega dne smo tako stali razporejeni kot po terasah klavrne piramide, ko so zgoraj, kjer je bila kuhinja, neke- ga ruskega fanta obešali... No, ko so nazadnje... dali znamenje za odhod, so hkrati iz kuhinje prinesli kotle z redko rdečkasto menažo - in vse oči so šle za tistimi po- sodami, iz katerih se je kadilo, medtem ko je fant bin- gljal tam zraven.”

Taki pogovori s Pahorjem so v knjigi trije in v vseh je pisatelj samozavesten, odločen zagovornik demokra- cije, neomajnega slovenstva, skrbi za vse Slovence kjer- koli po svetu, prepričan v veljavo in moč literarnega ust- varjanja. Tega prepričanja ni nikoli izdal, nikoli ni omaho- val ali se srkival za razne pretveze.

Branku Babiču, voditelju slovenske partije v Trstu, očita zgrešeno politiko do anglo-ameriške oblasti: “Saj to ni nikakršna politika, če oblastnikom rečeš, mi vas ne priznamo, mi ne sodelujemo, mi zahtevamo itd. To je bila za našo skupnost prava polomija.”

V posebnem sestavku se ustavlja pri poimenovanju Pinko Tomažič in tovariši, ker naslov namiguje, da so bili vsi komunisti in anonimni, a so pripadali različnim idejnim skupinam. Oblast je samo Tomažiča proglasila za narodnega heroja, čeprav je padel skupaj z drugimi.

Lahko bi še naprej listali in govorili o novi Pahorjevi knjigi, saj bi lahko iz vsakega izmed 39 prispevkov raz- vili samostojno poročilo. Vendar pa bi se podoba spre- menila, saj je Pahor v vseh sestavkih isti: zaveden Slo- venec, zaskrbljen za usodo svojih rojakov v Italiji in vseh Slovencev, razkriva napake in jih odklanja, istočasno pa kaže pravo pot v bodočnost. Knjiga je izredno bogata in mnogovrstna in predstavlja lep kos slovenske zgo- dovine.

knjige

Ob knjigi Circolo della cultura e delle arti - Krožek za kulturo in umetnosti

Zajetna, 370 strani obsegajoča knjiga *Il Circolo della Cultura e delle arti* je sicer izšla leta 1997, toda njena bogata dokumentarčnost ji daje tako rekoč trajno zgodovinsko aktualnost. Knjiga je izšla v počastitev petdesetletnega jubileja istoimenskega kulturnega krožka - ta je bil namreč ustanovljen leta 1946, se pravi pod Zavezniško vojaško upravo Trsta -, njen avtor pa je Tržačan Paolo Quazzolo, profesor gledališke zgodovine na tukajšnji univerzi ter gledališki kritik. V letih, ki jih knjiga obravnava, sta italijanska in slovenska kultura v Trstu tekli daleč druga od druge, vsaj kar se tiče vidne manifestativnosti. Kateri od teh kultur je bilo do večje razdalje, je razvidno tudi iz te knjige. A najprej naj predstavimo njeno vsebino.

Spremno besedo publikaciji je napisal sedanji predsednik Krožka za kulturo in umetnosti inženir Giorgio Tombesi. V *"Metodološki noti"* urednik razloži svoj delovni pristop: knjiga se deli v dve sekciji - prva vsebuje historiat ustanove od ustanovitve do današnjih dni, druga pa v kronološkem redu, leto za letom, navaja kulturno delovanje krožka.

"Petdeset let kulturne zgodovine" - tako je ponaslovljen zgodovinski prikaz Krožka. V tem sestavku lahko sledimo podrobnostim v zvezi z ustanovitvijo krožka, ki mu je bil navdušen pobudnik pisatelj Gianni Stuparich s skupino šestdesetih oseb. V svojem statutu si je ta nova ustanova zadala naslednje cilje: 1) ustanoviti čitalnico in knjižnico; 2) prirejati predavanja o umetnostih, književnostih in znanostih vseh dežel; 3) organizirati retrospektivne in moderne likovne razstave; 4) organizirati koncerte, glasbene večere, avantgardne gledališke predstave; 5) prirejati družabna srečanja za člane.

V statutu je torej vsaj nakazana neka odprtost drugim kulturam.

Da bi mogel Krožek čim uspešnejše izvajati svoj program, se je organi-

ziral v sekcije, ki naj bi predstavljale različne kulturne interese. Naj jih navedemo: a) sekcija za književnost; b) sekcija za umetnost; c) sekcija za glasbo; č) sekcija za moralne, filozofske, juridične in družbene znanosti ter končno; d) sekcija za matematične in naravoslovne znanosti.

Četrti člen statuta je vreden navedbe posebno glede na položaj, ki je takrat vladal na slovenskem totalitarnem razvoju: "Krožek hoče biti popolnoma apolitična ustanova in zato si bo prizadeval izvajati svojo de-

Vsaka
slovenska
družina
ima na mizi

mladiko

javnost zunaj vsakršnega strankarskega vpliva".

Bil je določen tudi socialni prispevek: mesečno 80 lir za posamezne člane in 100 mesečnih lir za člane z družino.

Pod ustanovitveno listino in priloženim statutom je se podpisalo 68 članov, ki so v knjigi tudi imensko navedeni.

Pisatelj Stuparich si je zamislil zelo ambiciozno odprtje krožka: s svojo prisotnostjo naj bi ga proslavil filozof Benedetto Croce. Navedeno je pi-

smo, s katerim so se na Croceja obrnili nekateri kulturni veljaki, toda Croce se vabilu ni odzval. Zakaj, iz sestavka ni razvidno. Kmalu je prišlo do ostavke prvega predsednika, Gianinija Stuparicha. Sledil mu je, tudi ta za kratek čas, kritik Silvio Benco. Po Bencovi smrti je bil tretji predsednik Francesco Vercelli, ki mu je nasledil admiral Raffaele De Courten. Tudi pod njegovim predsedstvom je Krožek živahno razvil svojo dejavnost: med predavatelji so se na primer zvrščala najprestižnejša imena italijanske kulture. Pod naslednjim predsednikom, Francescom Ferrarom, eksponentom gospodarskega življenja, je Krožek zašel v svojo prvo krizo, nastalo zaradi ekonomskega deficita ustanove. Da bi ga rešili, so, seveda spodbujeni od tržaških dejavnikov, nastopili s posebno izjavo znani kulturniki: Eugenio Montale, Guido Piovene ter Carlo Bo. Po tej prvi krizi se je krožek v marsičem prenovil. Novi predsednik je bil Marcello Spaccini. Toda že je bila tu nova kriza, tokrat v glavnem zaradi vprašanja razdelitve društvenih prostorov z glasbeno ustanovo Ente lirico. Svoj glas je posebno dvignila Aurelia Gruber Benco, češ da "partitocrazia - strankarska vlada", kot je rekla, "hoče zadušiti laično kulturo Trsta". A krožek se je prebil tudi preko te preizkušnje in njegovo krmilo je prešlo v roke sedanjega predsednika Tombesija. Ni prostora, da bi se podrobneje ustavili ob drugi sekciji knjige, se pravi ob kronološkem prikazu njene dejavnosti, kjer so za vsako leto posebej navedeni vodstvo krožka, posamezna predavanja, glasbene prireditve in tako dalje.

Na koncu knjige so navedene publikacije Krožka, knjigo pa zaključuje dragoceno imensko kazalo, kjer lahko slovenski bralec najde med nastopajočimi tudi nekaj kulturnikov, svojih sonarodnjakov, čeprav v statutarjih listinah beseda slovenski ne nastopi. Vendar je tudi tukaj čas delal svoje in počasi detabuiziral. Tako se je na primer zgodilo, da je lahko v Krožku predstavil italijanskega Prešerna prof. Anton Slodnjak. Datum tega najvpadljivejšega slovenskega nastopa v tem krožku: 27. november 1972.

A. R.

Milica Kacin Wohinz - Jože Pirjevec: Storia degli sloveni in Italia 1866-1998

Pri Založbi Marsilio Editori v Benetkah je izšla italijanska knjiga Milice Kacin Wohinz in Jožeta Pirjevca **Storia degli sloveni in Italia 1866-1998**. Torej **Zgodovina Slovencev v Italiji 1866-1998**. V knjigi sta na 150 straneh in v 31 preglednih poglavjih prikazala bridke razmere, ki so jih doživljali slovenski ljudje v Italiji, pod katero so prišli najprej po ukinitvi beneške republike 1866, nato pa še po prvi in drugi svetovni vojni. Italijani so dobili slovensko ozemlje in njegove prebivalce v odškodnino za pomoč v vojni, imeli so lastno državo z razvito narodno zavestjo in prepričanjem, da jim pripada politično vodstvo v Sredozemlju in na Balkanu, Slovenci pa so se narodno prebudili in zavedli svojih pravic okrog leta 1848, ko so v avstroogrski monarhiji uvedli ustavne ureditve in so se v naslednjih desetletjih vključevale vedno večje množice v politično življenje. Na italijanski strani je dobilo to gibanje tako ostre oblike, "da so mejile na rasizem". Tako je npr. pisal G. Caprin v knjigi *Alpi Giulie* (Trst 1895): "Slovanov ni mogoče civilizirati, so redek primer intelektualne sterilnosti, brez iskre umetnosti, brez literarne plodnosti, gre za tišino mrtve duše, za žalostno in odvrtno moralno uboštvo." Ko so Italijani dobili 1866 Beneško Slovenijo in Rezijo, so ju začeli takoj asimilirati, saj so jim dali nekaj italijanskih šol, slovenščino pa so povsod prepovedali. Le v cerkvi niso uspeli, ker so jo branili zavedni beneški duhovniki, ki niso širili in poglobljali samo vere, ampak so vcepljali ljudem tudi kulturo.

V prvi svetovni vojni je Italija dosegla od Anglo-Američanov v tajnem **londonskem paktu** 1915 slovensko ozemlje, ki ga je dobila po vojni. Tudi tukaj je zaprla vse slovenske šole, odstavila tržaškega in goriškega škofa in vpeljala povsod italijansko upravo in jezik. Slovenščina je ostala le v cerkvah, ki so jih branili slovenski duhovniki. Bila so leta, ko ni izšla nobena slovenska tiskana beseda.

Načrt za uničenje celotne slovenske kulture in za raznarodovanje so

sprejeli krajevni fašistični veljaki, v knjigi **Politica di confine**, pa ga je podal leta 1929 Livio Ragusin Righi in zapisal, "da ni na vzhodni meji nobene narodne manjšine, ampak samo raztresene skupine drugorodcev, ki nimajo ne zgodovine, ne civilizacije, ne izobražencev". Gre torej za nižjo raso, vedno so se dali voditi s silo in ustrahovanjem ali pa s pohvalami in prividi. Gre za nižjo raso, ki jo bo asimilirala višja italijanska civilizacija, s kolonizacijo po zgledu starega Rima. Ker na meji niso mogli neopazno razlaščeati zemlje za italijanske kolone, so oživili Ente per la rinascita agraria delle Tre Venezie, ki so ga ustanovili že leta 1920.

Proti koncu dvajsetih let, ko se je zdelo, da bo prišlo do vojne med Italijo in Jugoslavijo, so ustanovili v Sloveniji organizacijo TIGR. Ta je 10. februarja 1930 pripravila atentat na uredništvo fašističnega lista *Popolo di Trieste* in ubila enega izmed urednikov. Oblast je razkrila organizacijo in postavila pred posebno sodišče 60 obtožencev v Trstu septembra 1930. Štiri so obsodili na smrt - Ferdo Bidovec, Fran Marušič, Zvonimir Miloš in Alojz Valenčič. Vse štiri so 6. septembra 1930 ustrelili v Bazovici pri Trstu.

6. aprila 1941 so Jugoslavijo nenadoma napadli Nemci, Italijani, Bolgari in Madžari in jo razdelili. Italijani so dobili Dolenjsko, Notranjsko in prestolnico Ljubljano in 3. maja vse skupaj priključili Italiji kot Ljubljansko provinco.

Italijani so vladali s trdo roko: prepovedali so poslušati radio in se voziti s kolesom, zapirali in internirali so ljudi, 23.000 ljudi so odpeljali v koncentracijsko taborišče na Rab, v Gonars, v Monigo in drugod. Vojaško sodišče v Ljubljani je obsodilo 13 tisoč Slovencev, 83 na smrt, med aprilom 1942 in januarjem 1943 so ustrelili 145 talcev. General Mario Robotti je naročil: "Mnenje naših predstojnikov je, da se morata ponovno vzpostaviti italijanska oblast in ugled, čeprav bi morali izginiti vsi Slovenci in bila porušena vsa Slovenija." Med ofenzivo so ustrelili na stotine civilnih in partizanskih ujetnikov, na stotine hiš in vasi je bilo požganih, veliko ljudi interniranih.

Avtorja obširno prikazujeta partizansko delovanje v vseh slovenskih pokrajinah, kako so se organizirali,

borili, napadali Italijane in slovenske domobrance, ki so držali nekaj utrjenih vasi in se le redko spuščali v odkrite spopade s partizani.

Ob koncu vojne so partizani pohiteli, da so prvi prišli v Trst, a so ga morali po 40 dneh zapustiti. Domobranci so se umaknili na Koroško, Angleži so jih izročili Titu in so končali v kraških jamah, le nekaj mladoletnih so izpustili. V Trstu in okolici so ustanovili zavezniki Svobodno tržaško ozemlje, za guvernerja pa se niso mogli dogovoriti, zato so se zavezniki 25. oktobra 1954 umaknili iz cone A in Svobodnega tržaškega ozemlja je bilo konec. V Trst se je vrnila Italija in našla v njem po lastnih trditvah 39.145 Slovencev. Slovenci imajo danes v Italiji trojno obravnavanje: največ pravic in ugodnosti imajo na Tržaškem, precej manj na Goriškem, najmanj v Beneški Sloveniji in Reziji. Vendar pa se razmereboljšajo, ker kaže italijanska država večje razumevanje za slovensko manjšino.

Na koncu knjige sta navedla avtorja obširno bibliografijo. Knjiga je napisana stvarno, po zgodovinskih virih in splošnih ugotovitvah, odkritosrčno in brez ozira na eno ali drugo stran obravnavanih narodov. Isto snov sta obdelala tudi v 11. knjigi *Enciklopedije Slovenije*, ki je izšla leta 1997 v Ljubljani, str. 260-294. Prav bi bilo, da bi prebralo knjigo čim več italijanskih državljanov.

Martin Jevnikar

Marija Stanonik: Raztrgane korenine

Pri ČZP Kmečki glas v Ljubljani je izšla pred nedolгим pesniška zbirka Marije Stanonik **Raztrgane korenine**. V knjigi ni nobenih podatkov o pesnici, sama pa je na koncu zbirke zapisala: "Nastale so pred mnogimi leti. Lahko bi tudi zdaj. Zato prihajajo na dan kot odmev."

Zbirka sicer nima gesla, vendar bi lahko zanj uporabili zadnjo kitico pesmi Kje cveti potonika: "Trudno blodim / preko polja - / prazna, slepa, / čisto sama."

V knjižici, ki ima obliko polovične četrtinke pole, je 29 pesmi, ki so razvrščene v štiri cikle z mračnimi, neveselimi naslovi: Puščava, Raztrgane korenine, Lakota, Prah.

Že v prvi pesmi je zapela o svoji osamelosti, saj je sama "sredi svetov-ja", / "tako strašno sama", / podobna mesečini sredi puščave. Neke noči ji je bilo tako hudo, da "so zajokale zvezde". Upanje smo zagrebli "v puščavski pesek... od vzhoda do zahoda / divjamo po planjavi. - Ni meja. Odprta stran / pred nami in za nami. / Krik. / Gluho odmeva v praznino."

S krvavimi nogami išče pot iz žejne samote. V beli pravljici oblakov iščem "grenki cvet ljubezni". "V naročju, polno rož, / nosim svojo smrt." Ponoči ji "mrtve zvezde govore / o sreči zapuščenih." Za neme krike blaznega strahu "odkupujem / vase pogreznjene / gozdove / drobne metulje / in prašne poti." Rdeče pelargonije se plašno "stiskajo k šipam / in iščejo za njimi / življenja tek."

"Noč. Temna. / Mogočna. / Blisk. Grom. / Dež. / Kapljice poljubijo tla / in umrejo - / kot hrepenenja / ljudi, ko / dosežejo cilj." Tudi pesnica bi bila rada kapljica, čeprav "v noči".

Sneg je zamel poti / in drevje pod njim ječi.

"Kar je / zavrženo, / klije, / kar raste, / umira." Zato bo odšla od tod, da ga bo srečala. Odšla bo torej iz sveta, kjer ni življenja, ampak umiranje. Upa, da ga bo srečala, in s tem bo srečala tudi življenje. V dvoje bosta začela življenje, ki ga doslej sama ni občutila.

On ji je vedno bolj v mislih: "Spremlja bom / belo nitko, / zlato potko / do / tvoje košarice / z jabolki." Zahvaljuje se mu za "grenko lepe / trenutke" kristalnih studencev, za žareči plamen ognja plahih senc. Za davno skrito pravljico življenja. Življenje se ji torej zdi pravljica, ki pa so jo ljudje že zdavnaj skrili, da sploh ni več pravljica, ampak trda resničnost in stvarnost.

Kako je željna njegovega pogleda, nemega glasu in toplih rok. Kjerkoli hodi, ga vidi, vendar pa se boji, da bi se ustavila in ga nagovorila. Zaradi njega odganja volka, ki jo stalno spremlja in bi jo bil rad že zdavnaj raztrgal. V neskončno noč trosi zvezde, da je vsaj nekaj svetlobe in da ji je lažje pri srcu. Voda se spreminja v vino, vino v kri, zato naj on ne govori, da je zima, zima, zima.

"Zagrnjeni križi. / Nikjer pomoči. / Kam naj se obrnem? ... Vijoličaste noči... Strašno je gledati nikamor." (Pod pesmijo je napis: Tiha nedelja 1973.)

Polna žalosti in trpljenja je pesem Mrzlo šumi suho listje:

"Mrzlo šumi suho listje,
v snegu so zajčje stopinje,
mrak zagrinja plan,
dan je pokopan.

Mraz je v duši. Mraz,
iščem svoj obraz -
kje je moja pot,
o Bog!"

Kresnica je zaplavala v noči, ko je tipala za pot: "Mama, hvala zanjo." In vzklik po večnem spanju: "Stisnila / bi se / v tvojo dlan / in / večno zaspala." Tako je zapuščena in sama, da bi se naslonila na zid, "ko bi verjela, da je tam / zaradi mene, / pa je sam in nem / kot jaz... Kameno samoto nosim s seboj. / Medse me ne sprejmejo. / Sama ne znam k njim."

In spet brezupno vprašanje, krik: "Kaj sem v teh jekleno sivih dneh?" Čeprav je vino za žejne, kruh za lačne, pot za izgubljene, reka za samotne, je v vseh sama, "sama sem v vseh."

Sledi pesem brez naslova, ki ima tri vrstice črtic in sklepni vrstici "- smrtno ranjeni / labod." Česar se dotakne, se spremeni v prah. Boji se iti naprej s samimi razvalinami za seboj. Kdo ji bo dal odvezo zanje, kdo jo bo vzel pod streho v samotnih nočeh, "zakaj / česar se dotaknem, / se spremeni v prah. / Zakleta sem na tej poti. / Kako bi nazaj? Naprej se bojim."

In še zadnja pesem, v kateri poje o popolnem propadu vsega: "Ladje / so strohnele. / Drevesa / ne rastejo več. / Vse / je zalila voda."

Taka je torej pesniška zbirka Marjete Stanonik Raztrgane korenine. Tako žalostne in pesimistične zbirke že dolgo nismo brali, saj poje o sami zapuščenosti, osamelosti, propadanju vsega, o hrepenenju po smrti. In vendar je bila mlada, ko je pela te pesmi, polna načrtov in upanja, kot kažejo nekatere pesmi; mislila je tudi na ljubezen, kakor je za mladega človeka naravno. Toda pesnica je videla povsod vse sivo, odmaknjeno, nedostopno, edina rešitev zanje bi bila smrt. Vendar pa je vse skušnjave premagala, živela je dalje in pesmi objavila. In prav je, da jih je, saj je v njih poleg žalosti tudi upanje in vztrajanje v življenju.

Eno pesem je posvetila Srečku Kosovelu (Črni bori mirujejo).

Martin Jevnikar

razstave

Trije mladi umetniki v Galeriji Tržaške knjižarne

V sredo, 16. decembra, je bilo v prostorih Galerije Tržaške knjižarne odprte razstave, na kateri so se predstavili trije mladi, a že uveljavljeni likovni umetniki. Svoja dela so postavili na ogled Vesna Benedetič, Rado Jagodič in Štefan Turk. Otvoritev je potekala v znamenju mladosti, saj sta za glasbeno kuliso poskrbela kitarist Paolo Bembi in pevka Martina Feri, obadva mlada in obetavna.

O likovnikih je v slovenščini in italijanščini spregovoril Franko Vekjet, nekdanji dolgoletni vodja galerije in trenutno gostujoči profesor na pariški likovni akademiji.

Vesna Benedetič je razstavila štiri akvarele, enega iz leta 1996, enega

Zaradi tehničnih težav je ta številka Mladike izšla z majhno zamudo, zato so nekateri aktualni članki ostali v predalu za prihodnjo številko. Sodelavcem in bralcem se opravičujemo.

MLADIKA

iz leta 1997, dva pa sta letošnja. Vesna se posveča mladi publiki in znane ter priljubljene so njene stvaritve v reviji Galeb, o katerih smo že imeli priliko pisati. Poudarili smo njeno sposobnost, da slika živali in jim zna dati pravilčno očarljivost, pri tem pa zna mojstrsko izražati razpoloženja in značaje naslikanih podob. Še najmanjši otrok z lahkoto prepozna njene muce in miške in prav gotovo z velikim navdušenjem prebere še zgodbo ob sliki, kar je pravzaprav tudi cilj slehernega otroškega ilustratorja. Oko odraslega pa seveda ceni še druge kvalitete njenega ustvarjanja, prav gotovo trdno zgradbo (akvarel s piramido muck vseh velikosti in barv), smisel za plastičnost (nagrmadene knjige v knjižnici) in čut za barve (marjetice, ki nas spominjajo na toliko pisanih sončec).

Vesna Benedetič samostojno razstavlja od leta 1989, za sabo ima deset samostojnih razstav, ob tem pa je aktivna tudi na področju gledališča in poučevanja, tako otrok kot odraslih.

Rado Jagodic, letnik 1971, je diplomiral na Višjem inštitutu za industrijsko umetnost v Urbinu. Izpopolnjeval se je na raznih tečajih, prejel pa je vrsto nagrad in priznanj. Njegova zaposlitev je grafično oblikovanje, v zadnjih časih se je uveljavil na področju knjižnega oblikovanja in tudi letošnji Jadranski koledar je njegovo delo.

Tokrat se je predstavil s tremi največjimi stvaritvami v mešani tehniki, sad kolonije v Mostu na Soči, kjer je prebil deset dni v intenzivnem ustvarjanju in v neposrednem stiku z drugimi umetniki. Navdih je dobil v naravi, kot je sam povedal, to, kar je videl, pa je v sebi poglobil in preoblikoval, tako da pri njem ne gre za krajinarstvo, ampak za gledanje onstran vidnega. Kamen ni kamen, ampak so vrata v notranjost, kjer se nam ponujajo kot v nekakšni različici kitajske škatle vedno novi in čedalje globlji skladi snovi. Materičnost je njegovo izrazno sredstvo, barve pa so zožene na minimum. Vtis imaš, da je tovrstno ustvarjanje za Jagodica sprostitiv, kraj svobodnega slikanja, kot bi šlo za protiutež vsakodnevnemu delu, kjer je vezan na toliko danosti, racionalnost pa pri slednjem igra glavno vlogo.

Najmlajši je Štefan Turk (letnik 1974), ki še študira na tržaški univerzi zgodovino umetnosti, za sabo pa ima šest samostojnih razstav.

Razstavljeni opus obsega 8 akvarelov manjšega formata, vsi pa nosijo letnico 1998. Gre za utrinke iz narave, nekaj je del, ki spadajo v območje krajinarstva in nam predstavljajo kraške motive z rujem in sivobelimi zidki, nekatera dela pa že izdajajo njegovo hotenje, da bi si ustvaril samostojen likovni jezik, kjer bo glavna značilnost bistvenost. Tega pa ne mara doseči s stilizacijami in črtami, ampak z rahlimi barvnimi gmotami. Na tej poti bo gotovo dosegel največja zadoščenja.

Razstava je ponovno potrdila, da starejši in srednji generaciji sledijo nadarjeni likovniki, ki nedvomno že opazno zaznamujejo slovenski in tržaški likovni prostor.

Magda Jevnikar

Saša Ota, fotografski opus

V četrtek, 17. decembra, je bilo v prostorih Zadrúžne kraške banke na Opčinah odprtje razstave z naslovom Saša Ota, fotografski opus. Razstavo je organizirala Zveza slovenskih kulturnih društev v sodelovanju s Foto krožkom Trst 80 in Fundacijo Lucchetta, Ota, D'Angelo, Hrovatin. Na odprtju so spregovorili Ace Mermolja v imenu Zveze, Aldo Štefančič kot predstavnik Dolinske občinske uprave, Duilio Vecchiet za fotografski krožek in Andrej Furlan, ki je razstavo pripravil in postavil. Nastopil je tudi vokalni tercet Ver laetum s štirimi pesmimi, zahvalne besede pa je na koncu izrekla Saševa žena Milenka.

Na odprtju so se zbrali Saševi svojci, prijatelji in tisti, ki jim je njegovo delo dragoceno. In prav za ovrednotenje tega obsežnega, bogatega in tenkočutnega ustvarjanja gre, pravzaprav za prvi stvarni korak v to smer. Na smiselno urejenih belih panojih je namreč razstavljen le delček Saševega opusa, ki šteje preko dvajset tisoč posnetkov.

Andrej Furlan je prisotne seznanil z vsebinsko zasnovo postavitve. Na sam začetek poti je dal kot duhovno vodilo naslednjo misel:

“Verjamem v domišljijo. Kar ne morem videti, je veliko bolj pomembno kot tisto, kar lahko.”

Pojasnil je, da je prav tisto nevidno, kar je vedno prisotno v Saševih slikah. Zato je ob natisnjeni misli Sašev avtoportret, ki se v čarobnem poigravanju obrisov razceplja v več obrazov in nas opozarja na avtorjevo večplastnost.

Tej učinkoviti uverturi sledi pet ciklusov slik. Prvega bi lahko poimenovali Listi. Najprej je tu en sam, velik list, nato se ta zmanjša, preoblikuje, prepusti mesto detajlom, postane nov pejsaž, duhovna geometrija vzporednic in sečišč, vse do čiste abstrakcije.

Drugi ciklus bi lahko poimenovali Sence. Pred nami so sicer krajine in mestni utrinji, v resnici pa njihove sence, rahle in mehke kot dih, a strogo komponirane kot hotena prikrita pripoved, tisto nevidno, a vedno prisotno...

V tretjem ciklusu nas Saša Ota popelje v Burano, seveda v svoje vi-

denje tega kraja, kjer je očiten dialog s Spacalovo umetnostjo snovnosti in bistvenosti oblik. Kot je bila na svojem začetku fotografija izziv za slikarje, tako je tu slikarstvo spodbuda za fotografa, da se izpoveduje z lastnimi izraznimi sredstvi.

Četrty sklop nam predstavlja mojstrstvo tiskanja, pri katerem ima glavno vlogo izraziti čut za dinamičnost slike. Le tako izdelan posnetek ima svojo osebnost, svojo pripoved, svoje sporočilo.

Zadnje slike govorijo o letnih časih, o lepota skrivnostnega spreminjanja v naravi, a tudi o Saševi zavezanosti naši kulturni dediščini in o njegovem hotenju, da bi se vse preteklo ohranilo.

Prav na koncu se zazre v nas še enkrat avtor slik, tokrat nekoliko ironično slikan v hrbet, a z obrazom proti gledalcu. Ne kot slovo, to je pozdrav, saj bo odslej še bolj med nami.

Magda Jevnikar

pisma

↳ nadaljevanje z 2. strani platnic

“...kot radiotelegrafiste in diverzante med primorske partizane in so se z nami hrabro borili do konca vojne, ko so preminili.”

To je neverjetno! Vodstvo organizacije, ki je “bila zraven”, ki - to pač morem verjeti - natančno ve, zakaj so bili ti Slovenci pomorjeni in kdo, kdaj in kako jih je pomoril! si dovoli zapisati tako omalovažujoče, zavajajoče, neresnične in krivične besede: ...ko so preminili...

Človek bere in ne more verjeti!

Kakšna manipulacija, polresnica, največja laž!

Kakšen umazan maneuver s prizadetimi sorodniki...

Ima pa ta gesta te organizacije v sebi tudi nekaj koristnega: le kdo bo še nasedel dobronamernosti teh ljudi? Le kdo bi še verjel vsem njihovim prenarajanjem zgodovine!

Ker na koncu vedno zmaga resnica in pravica, nas zaradi tega ne bo prežl obup. Zato vseeno in še bolj od srca voščim blagoslovljene praznike ter obilo zadovoljstva in uspeha pri Vašem koristnem prizadevanju.

Andrej Lenarčič

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

Kardelj in Kidrič na razstavi o totalitarizmu v Ljubljani

Zasnežen Tivolski park v Ljubljani. Večeri se. Po snegu se dve senci s težavo prebijata po snegu proti Cekinovemu gradu.

Kardelj: Pa so pravili, da se zgrinjajo na to razstavo množice! Poglej to stezo skozi sneg: komaj je shojena!

Kidrič: V park sva zavila z neprave strani. Dobro, tule naokrog je snežna odeja res komaj načeta. Pomeni, da reakcija rine na tisto razstavo z drugih strani. Da pa rine, ni dvoma. To so procesije...

Kardelj: Ljubljanska srajca sem, pa se ne znajdem v tej megli. Ali greva prav?

Kidrič: Kar naprej jo mahajva. Tamle mora biti Celovška. Na, tudi Lattermanov drevored ni kdove kako shojen.

Kardelj: Saj ti pravim: Ljubljana je ostala naša. Glej zadnje volitve! Dovolj, da se spomnim na nos Potočnikove, pa mi je toplo pri duši. Nikogar ni na tisto razstavo. Flop, bi rekli Angleži.

Kidrič: Čakaj, glej odcep s Celovške proti gradu. Stopiva na tisto cesto. Naravnost k razstavi pelje... Čista in črna, brez sledu snega! Reakcija jo je tako zloščila s svojimi avti. Z avti se vozijo tja gor!

Kardelj: Vidim, da niti ti ne znaš gledati stvari dialektično.

(Vstopita v poslopje. Na vratih srečata Mačka, ki odhaja, drže pod pazduho debelo knjigo)

Maček: Vsaj vstopnine nam ni treba plačati v fiziologiji, v kateri smo.

Kidrič: Tudi ti tukaj?

Maček: Jaz sem menda imel kaj pri stvari...
(Kardelju) Si tiste cerkve na Kočevskem pospravljaj ti, filozof?

Kardelj: Kakšne bukve pa nosiš pod pazduho?

Maček (s težavo zloguje): Te-te-mna stran me-me-me-seca. Nimaš pojma, kakšno semi-

narsko nalogo mi je naložil oni prekleti angel, ki ima našo družčino čez! Prevesti to opeko - 850 strani! - v ljubljansčino! Mi boš pomagal?

Kardelj: Ko da jaz nimam za prevesti Rodetovega brezjanskega govora v gruzinščino!

Maček: Oglejta si to kugo, potlej pa vaju počakam. Recimo Pri Urški.

(Kidrič in Kardelj vstopita)

Kidrič: Na, še drenjati se bo treba, potem ko je ta skedenj že dva tedna odprt!

Kardelj: To bi bil moral Milan absolutno preprečiti! A fanta je sam ozki pragmatizem! Nobene principialnosti!

Kidrič: Kaj češ s principialnostjo brez Udbe, dragec.

Kardelj: Perfidno so pripravili oni literati, je treba priznati hudičem. Dokaz, da tudi med njimi ni nobenega ideološkega dela.

Kidrič: Perfidno so razstavljene slike vseh tistih mrtvih, pobitih po letu 1945.

Kardelj: Ekscesi brez principialnosti.

Kidrič: "Postreljajte duhovnike in kulake" - tisto je bilo principialno. A kaj si naredil iz tistega? Belo gardo!

Kardelj: Belo gardo je bilo treba tako ali drugače narediti, kot sam veš. Bila nam je potrebna kot kruh.

Kidrič: Tudi Janez (Krajgher, *op. Čuka*) ga je biksali. Poglej tole pismo Beblerju. Bal se je dati dovoljenje Izidorju Cankarju, da bi tisti bivši far prišel po vojni v Trst. Ko da bi nam bil mogel tam kaj škodovati! Nam je kaj škodoval Besednjak?

Kardelj: Besednjak je bil narejen iz druge moke... Iz drugačne kakor na primer oni stari socialdemokratski fašist, oni advokat, oni Ferfolja. Lej, kako se v tem dokumentu hvali, da je vrgel čez prag oznovca, in to že leta 1945. Z Besednjakom pa se je dalo... Ribičič kot poet je znal z njim... A se pobereva od tod? Na bruhanje mi gre, čeprav imam vamp iz sence.

Kidrič: Si pozabil, da si morava do pike ogledati prav vse, kar je razstavljeno? In podrobno poročati o tem? Angel ne jaha samo Mačka.

Kardelj: Včeraj na križev pot v Kočevsko Reko, danes na razstavo protikomunizma, jutri molit s karmeličankami v Sori, drugič spet merit kubike gozdov za Cerkev. Kakšna prekleta maščevalna fantazija!

Kidrič: Saj... Nekoč smo mislili, da jo imamo samo mi...

za smeh in dobro voljo.

– Majda, kaj se boš res petič poročila?

– Da, da, petič.

– Kako je to mogoče?

– Veš, vsak moški ima kakšno napako.

–O–

“Ali so ta jajca res popolnoma sveža?” sprašuje gospodinja na trgu.

“Sveža, sveža, popolnoma sveža. Verjemite mi! Naše kokoši so jih po pomoti znesle danes namesto jutri,” razlaga prodajalka.

listnica uprave

DAROVI V TISKOVNI SKLAD:

Mila in Andrej Terčon, Sesljan - 10.000 lir; Joseph M. Bernik, Chicago, ZDA - 12.000 lir; Anica Štefančič, Križ - 10.000 lir; Marija Šemec, Prečnik - 10.000 lir; Rossana Ghersin, Lonjer - 10.000 lir; Natalia Vecchiet, Trst - 10.000 lir; Breda Velikonja, Whiel, Nemčija - 12.732 lir; Ljudmila Nicolich, Alfort, Francija - 20.000 lir; Rudolf Čuješ, Antigonish, ZDA - 5.000 lir; Livia Cotič Furlan, Mavhinje - 20.000 lir; Mirka Košuta, Križ - 60.000 lir; Tereza Srebrnič, Števerjan - 60.000 lir; Carlo Čok, Lonjer - 60.000 lir; Josipina Mirošic, Trst - 10.000 lir; Anton Lazar, Števerjan - 10.000 lir; Antek Terčon, Sesljan - 60.000 lir; Manica Terčon, Sesljan - 10.000 lir; Marija Prucar Grisani, Trst - 30.000 lir; Ela Schart, Nabrežina - 40.000 lir; Stanislav Soban, Trst - 40.000 lir; Herman Jazbec, Nabrežina - 10.000 lir; Silvana Markuža, Nabrežina - 60.000 lir; Aleksander Cergol, Trst - 60.000 lir; Pavel Zlobec, Milje, 30.000 lir; Franc Malalan, Ricmanje - 10.000 lir; Marija Žgavec, Peč - 10.000 lir; Lucijan Drole, Gorica - 10.000 lir; Lučka in Sandi De Luisa, Trst - 5.000 lir; Nadja Černic, Sovodnje - 10.000 lir; Benjamin Černic, Sovodnje - 10.000 lir; Ernesta Tul, Mačkolje - 10.000 lir; Jožica Breclj, Devin - 10.000 lir; Edoardo Germani, Trst - 10.000 lir; Marija Antonič, Devin - 10.000 lir; Valentin Frančeški, Izola, Slovenija - 40.000 lir; Emil Devetak, Gorica - 10.000 lir; Marjan Markežič, Gorica - 50.000 lir; Dimitri Bregant, London, Anglija - 90.000 lir; Živa Impastato, New York, ZDA - 7.627 lir; Irena Vrtovec, Gorica - 20.000 lir; Branko Slavec, Mačkolje - 10.000 lir; Nadja Malalan, Opčine - 10.000 lir; Savo Cunja, Brescia - 60.000 lir; Neva Fonzari, Tržič - 50.000 lir.

DAROVI V SPOMIN:

Ob 90-letnici strica Karla Malalana daruje Savica Malalan 60.000 lir v tiskovni sklad Mladike.

Vsem prisrčna hvala!

“Petra, če boš tako neolikana, boš imela strašno nevzgojene otroke,” se je jezi mati nad osemletno hčerko.

“Ej, mami! Sedaj si se pa izdala.”

–O–

– Andrejček, kaj bi imel rajši: bratca ali sestrico?

– Mami, najrajši bi imel ponija, če zate ni pretežko.

–O–

“Zganite se že vendar, lenuhi! Saj jaz hitreje stojim kot pa vi tečete!” vpije nogometni trener nad svojimi igralci.

–O–

“Sinoči je bil fantastičen večer. Ko sem prišla z možem domov, je bilo nebo polno zvezd in mesec je tako sijal da si lahko bral časopis.”

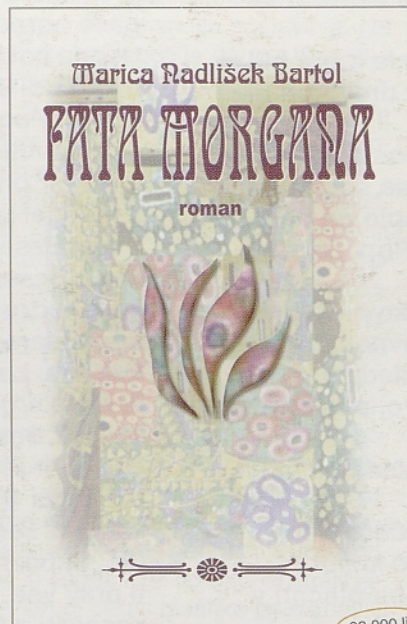
“In kaj sta počela?”

“Mož je bral časopis.”

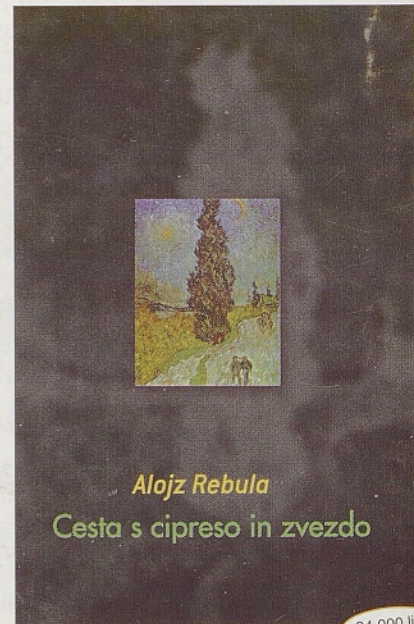
–O–

“Dam vam častno besedo, gospod sodnik, da do prestopnega leta ne bom zagrešil nobenega prestopka.”

Sto let slovenskega romana v Trstu

22.000 lir

24.000 lir

1898

100 let

1998

Prvi tržaški roman

Roman o Trstu

Obe knjigi dobite v slovenskih knjigarnah ali pri Mladiki, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 040 370846 - faks 040 633307

E-mail: urednistvo@mladika.com

Renato Ferrari

NOVO

MURVA FABIANIJEVIH

Stoletje miru na Krasu

*Ljubzenska zgodba pod
stoletno murvo Fabianijevih
u Kobdilju na Krasu.
Naročite jo lahko tudi
po pošti.
Cena 29.000 lir.*